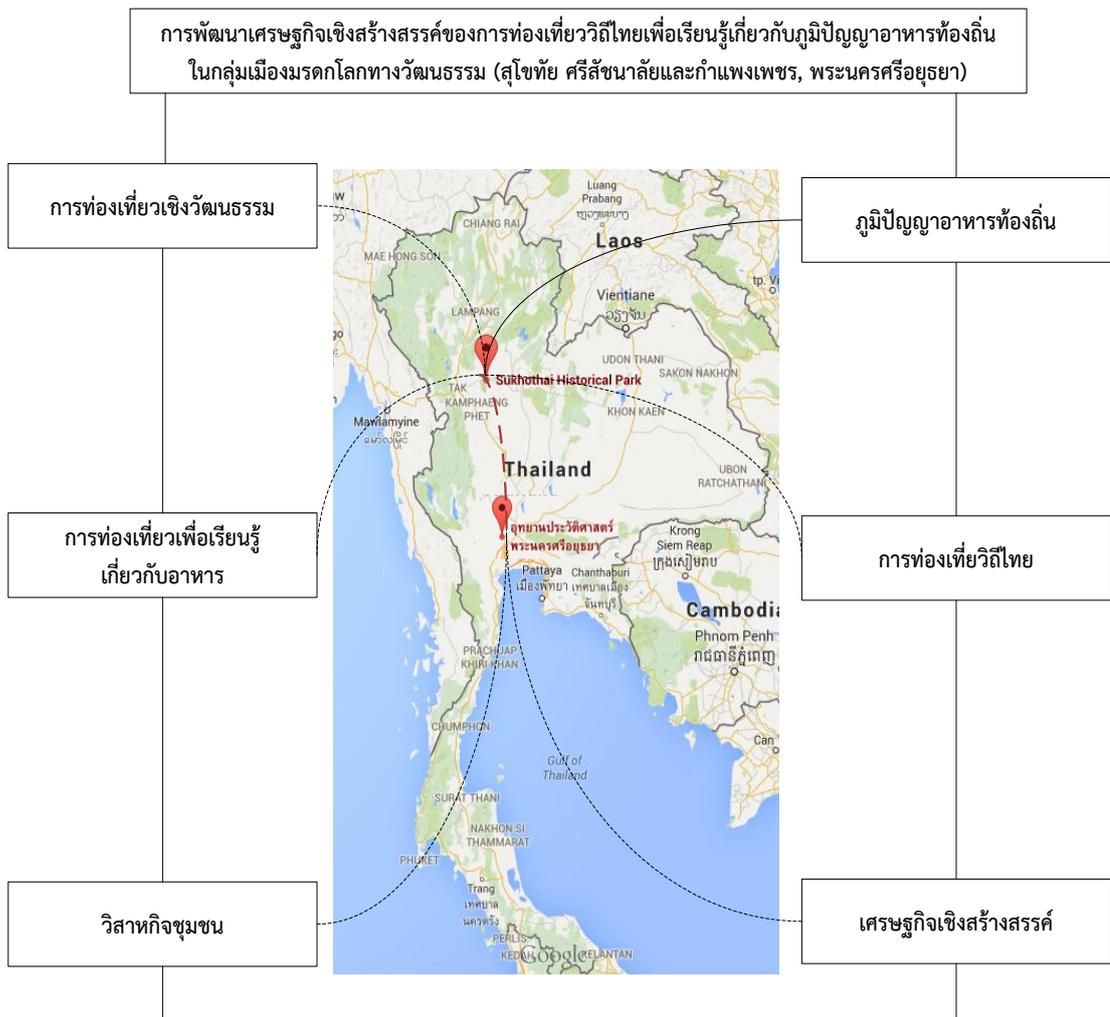

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของการท่องเที่ยววิถีไทยเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นในกลุ่มเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม (สุโขทัย ศรีสัชนาลัยและกำแพงเพชร พระนครศรีอยุธยา)” มีทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 2.1 กรอบการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแผนงานวิจัย

ตอนที่ 1 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ใช้ภาษาอังกฤษว่า “Cultural based tourism” หรือ “Cultural tourism” หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวชื่นชม และศึกษาวัฒนธรรมประเพณี ที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่น โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวนั้น บนพื้นฐานของการมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น (ชนัญ วงษ์วิภาค, 2547)

ประพาส ครูเอี่ยม (2556, อ้างถึงใน ชนัญ วงษ์วิภาค, 2547) กล่าวว่า ในยุคปัจจุบัน การแข่งขันในตลาดโลกได้ให้ความสำคัญในการนำเอาวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในตัวผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ตนจำหน่ายเพื่อสร้างความแตกต่างจากคู่แข่ง ซึ่งสอดคล้องกับกระแสเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative economy) ที่กำลังมาแรงการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมประกอบด้วย

- 1) ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์
- 2) โบราณคดีและพิพิธภัณฑ
- 3) งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิม
- 4) ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้นและแกะสลัก
- 5) ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆทางศาสนา
- 6) ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์
- 7) ภาษาและวรรณกรรม
- 8) วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อาหาร
- 9) ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน เทศกาลต่างๆ
- 10) ลักษณะงานและเทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

1.2 ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมี 9 ประการด้วยกันคือ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

1) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี โดยยึดหลักว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

2) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน ทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือให้กระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

3) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

4) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ นักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว และ

ประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว เป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

6) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของบริการการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยเน้นในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

7) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่เกิดความพึงพอใจ โดยการเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก

8) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่และความสะอาดของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่า ต้องไม่เกินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ทุกๆด้าน และต้องดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

9) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักการป้องกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวรู้สึกอบอุ่นใจ

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางของนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปยังจุดหมายปลายทางที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศิลปะ วัฒนธรรม โบราณสถาน ศาสนา งานประเพณี วิถีชีวิตชุมชน จากการเดินทางท่องเที่ยวเป็นการเรียนรู้ ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนแต่ละท้องถิ่นที่แตกต่างกัน และต้องเคารพวัฒนธรรมของกันและกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดมิตรภาพ ความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชน และคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคลในชุมชนนั้นๆ โดยให้เกิดน้อยที่สุด

1.3 หลักการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

หลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีหลักการอยู่ 4 ประการ คือ

1) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว นั้น เพื่อเป็นข้อมูลให้แก่ นักท่องเที่ยวในการเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ในการเข้าชม และก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

2) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูกฝังจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นเกิดความรัก ห่วงแหน รักษา และดึงชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของคนด้วย

3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรม และได้ ได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

4) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน หรือของชุมชนอื่น ๆ รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และของผู้คนของตนด้วย

1.4 ประเภทของลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้ 5 ประเภท (วารัฐ มัธยมบุรุษ, ม.ป.ป.)คือ

1) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมในสถานที่ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์ และโบราณคดีในท้องถิ่น โดยชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ผู้เข้าชมจะต้องมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม

2) การท่องเที่ยวเชิงงานวัฒนธรรม และประเพณี (Cultural and traditional tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นจัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์ และศึกษาความเชื่อการยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่าง ๆ อีกทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคม และวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น โดยชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ผู้เข้าชมจะต้องมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม

3) การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural tourism/Village tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษโดดเด่น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ดุผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน อีกทั้งมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ผู้เข้าชมจะต้องมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม

4) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ออกกำลังกาย หรือแข่งขันการกีฬา โดยมีกิจกรรมท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการกีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวน่าสนใจ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาได้สนุกสนานเพลิดเพลินกับการออกกำลังกาย หรือการเล่นกีฬาเพื่อรอการแข่งขัน ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น โดยชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ผู้เข้าชมจะต้องมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม

5) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural health tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ หรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว การนวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร การฝึกกายบริหาร การฝึกสมาธิ เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างสุขภาพ และคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยว โดยชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ผู้เข้าชมจะต้องมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบยั่งยืน อาจเป็นการประชาสัมพันธ์ การจัดตั้ง ศูนย์บริการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือการจัดนิทรรศการภาพถ่าย การใช้สื่อมัลติมีเดีย ปฏิสัมพันธ์เพื่อการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแนวทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบเนื่องต่อไป (Gowdy, 1999) ซึ่งการเลือกใช้สื่อประชาสัมพันธ์จะนำจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนวิธีในการดำเนินการเป็นจุดขาย (Brand idea) และสื่อสารไปยังนักท่องเที่ยว (Brand communication) เพื่อสร้างการรับรู้ (Brand awareness) และสัมผัสประสบการณ์ (Brand Experience) จนเกิดเป็นกระบวนการท่องเที่ยว

ตอนที่ 2 แนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative economy)

2.1 ความหมายของเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

John Howkins (2008) กล่าวว่า เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative economy) คือ การสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์ เป็นวิธีการสร้างผลิตภัณฑ์ด้วยการใช้สินทรัพย์ที่เป็นตัวเงิน (Capital assets) ในปริมาณที่น้อย แต่ใช้สินทรัพย์ทางความคิด (Intellectual assets) ในปริมาณที่มาก ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงภาคการผลิต บริการ ภาคการขาย หรือแม้แต่อุตสาหกรรมบันเทิง เป็นแนวคิดที่อยู่บนการทำงานแบบใหม่ ที่มีปัจจัยหลักมาจากความสามารถ และทักษะพิเศษของบุคคล เป็นระบบเศรษฐกิจใหม่ที่มีกระบวนการนำเอาวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีมารวมเข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมความคิดสร้างสรรค์ (Creative industry) หรือ อุตสาหกรรมเชิงวัฒนธรรม (Culture industry)

ศูนย์สร้างสรรค์การออกแบบ (TCDC, 2559, อ้างถึงใน คงพล มนวรินทร์กุล, 2559, เว็บไซต์) ได้ให้นิยามเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานของความรู้ และนวัตกรรม เพื่อสร้างความโดดเด่นและความสามารถในการแข่งขันของระบบเศรษฐกิจ

พิริยะ ผลพิรุฬห์ (2556) เศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ กระบวนการหรือกิจกรรม (Process or Activity) ที่เกิดจากปัจจัยด้าน “ทุนทางปัญญา” หรือ “องค์ความรู้” และ ปัจจัยด้าน “ทักษะการประยุกต์นำความคิดสร้างสรรค์ หรือองค์ความรู้นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในเชิงพาณิชย์” และเกิดการต่อยอดสู่การสร้าง “ความแตกต่าง” ที่ส่งผลต่อ “การสร้างมูลค่า” และ “การสร้างคุณค่า”

อภิสีทธิ โล่สัทรุโกล (2552) กล่าวว่า เศรษฐกิจสร้างสรรค์ หรือ Creative economy คือ รูปแบบใหม่ของระบบเศรษฐกิจที่ถูกนำมาทดแทนระบบการผลิตแบบ Mass production ที่เน้นการผลิตสินค้าจำนวนครั้งละมากๆ กระทั่งเกินความต้องการของผู้บริโภค ทั้งนี้ แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์จะมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของโลกในปัจจุบัน ที่ผสมผสานวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี เข้าไว้ด้วยกัน เกิดเป็นอุตสาหกรรมความคิดสร้างสรรค์ที่มีความสำคัญในการวางรากฐานความมั่นคงให้กับประเทศ

องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552, อ้างถึงใน คงพล มนวรินทร์กุล, 2559, เว็บไซต์) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของอุตสาหกรรมในเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เน้นบริบทของทรัพย์สินทาง

ปัญญา (Intellectual Property Rights) ว่า “ประกอบไปด้วยอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมและศิลปะทั้งหมด ทั้งในรูปแบบสินค้าและบริการที่ต้องอาศัยความพยายามในการสร้างสรรค์งาน ไม่ว่าจะเป็นการทำขึ้นมาโดยทันทีในขณะนั้นหรือผ่านกระบวนการผลิตมาก่อน”

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (อ้างถึงใน คงพล มนวรินทร์กุล, 2559, เว็บไซต์) ได้ให้ความหมายของ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” คือ กระบวนการหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ใช้พื้นฐานของสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม (Cultural Asset-Based) ร่วมกับความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) นวัตกรรม (Innovation) หรือเทคโนโลยี ในการสร้างสรรค์สินค้าและบริการที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มในเชิงพาณิชย์ (Commercialization) หรือคุณค่าเพิ่มทางสังคม

ภาพที่ 2.2 แสดงความหมายอย่างง่ายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์

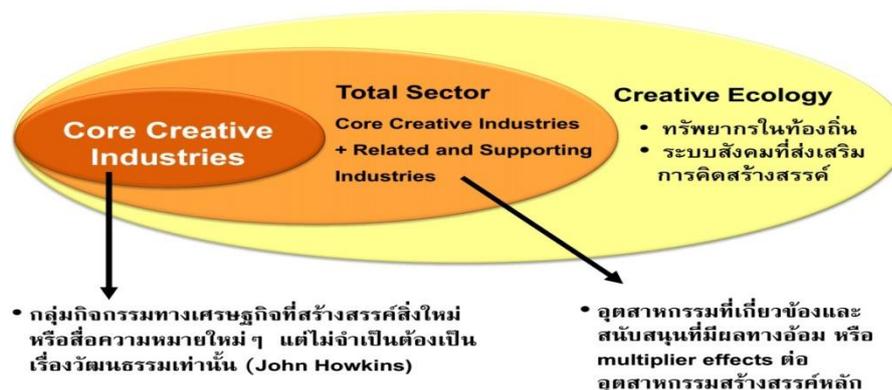
ที่มา: อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ (2554, เว็บไซต์, อ้างถึงใน คงพล มนวรินทร์กุล, 2559, เว็บไซต์)

จากภาพที่ 2.2 แสดงความหมายอย่างง่ายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ก่อให้เกิดการสร้างรายได้ การสร้างงานและการมีรายได้จากการส่งออก ในขณะเดียวกันก็จะก่อให้เกิดโอกาสการมีส่วนร่วมทางสังคมเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งเหนียวแน่นทางสังคม ความเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการพัฒนามนุษย์เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์จะครอบคลุมหลายแง่มุมทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อีกทั้งยังมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการพัฒนาเทคโนโลยี ทรัพย์สินทางปัญญาและเป้าประสงค์ด้านการท่องเที่ยว

จากความหมายข้างต้น สามารถสรุปความหมายของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีการนำองค์ความรู้ทางด้านความคิดสร้างสรรค์ การออกแบบ เศรษฐกิจเทคโนโลยี และศิลปวัฒนธรรมมาผสมผสานกัน โดยเน้นการคิดที่แตกต่างเพื่อสร้างธุรกิจในรูปแบบใหม่ที่ใช้เงินทุนในการลงทุนน้อยกว่า แต่ใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดมูลค่าที่มากกว่า

2.2 องค์ประกอบและขอบเขตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์

John Howkins (อ้างถึงใน อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ, 2554, เว็บไซต์) ได้อธิบายแกนหลักของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ว่าประกอบด้วย กลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สร้างสรรค์สิ่งใหม่หรือสื่อความหมายใหม่ๆ โดยไม่จำกัดว่าต้องเป็นเรื่องของวัฒนธรรมเท่านั้น อันก่อให้เกิดอุตสาหกรรมที่เป็นผลมาจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สร้างสรรค์สิ่งใหม่ และสนับสนุนให้เกิดเป็น “อุตสาหกรรมสร้างสรรค์” เป็นผลให้เกิดระบบนิเวศของการสร้างสรรค์ที่หลากหลาย อันประกอบด้วย ทรัพยากรในท้องถิ่น และระบบสังคมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ดังแผนภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 องค์ประกอบของเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ที่มา: John Howkins (อ้างถึงใน อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ, 2554, เว็บไซต์)

ทั้งนี้ การแบ่งกลุ่มของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับสากล ยังมีความแตกต่างกัน โดยมีรูปแบบจำแนกเป็น 2 แนวคิดหลัก (พริยะ ผลพิรุฬห์, 2556) ได้แก่

1. กลุ่มเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่แยกประเภทตามชนิดสินค้า/บริการ

สหราชอาณาจักรได้กำหนดให้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 13 ประเภทอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative industries) ได้แก่

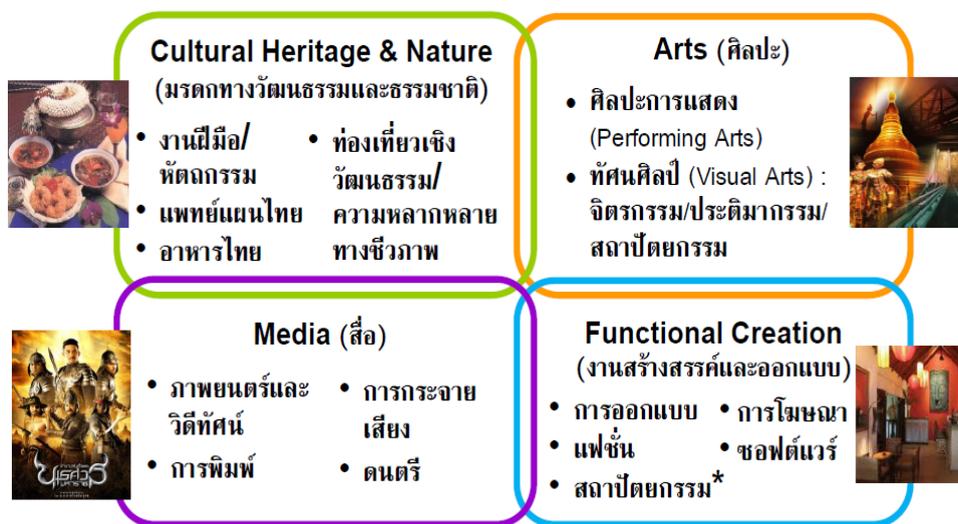
- 1.1) โฆษณา (Advertising)
- 1.2) สถาปัตยกรรม (Architecture)
- 1.3) งานศิลปะและโบราณวัตถุ (Art 8 NIDA Economic Review and Antiques)
- 1.4) งานฝีมือ (Craft)
- 1.5) งานออกแบบ (Design)
- 1.6) แฟชั่น (Fashion)
- 1.7) ภาพยนตร์และวิดีโอ (Film and Video)
- 1.8) ซอฟต์แวร์/เกมส์ (Leisure software)
- 1.9) เพลง (Music)
- 1.10) ศิลปะการแสดง (Performing arts)
- 1.11) สิ่งพิมพ์ (Publishing)
- 1.12) ซอฟต์แวร์และบริการทางด้านคอมพิวเตอร์ (Software and computer services)
- 1.13) โทรทัศน์และวิทยุ (TV and radio)

นอกจากนี้ ที่ประชุมองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (United Nations Conference on Trade and Development: UNCTAD) ประชุมครั้งที่ 11 ณ ประเทศบราซิล ในปี ค.ศ. 2004 (พ.ศ.2543) ได้จำแนกประเภทของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์เป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มมรดก (Heritage) 2) กลุ่มศิลปะ (Arts) 3) กลุ่มสื่อ (Media) และ 4) กลุ่มงานสร้างสรรค์และออกแบบ (Functional Creation)

2. กลุ่มเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่แยกตามประเภทกิจกรรมการผลิตและห่วงโซ่การผลิต

กลุ่มเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่จำแนกตามลักษณะนี้ มีหลักในการจำแนกตามวัฒนธรรม ได้แก่ แบบ Symbolic Texts Model, แบบขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO), แบบศิลปะ (Concentric Circle Model) หรือตามระดับของความเข้มข้นของการใช้ลิขสิทธิ์ เช่น แบบขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization: WIPO)

สำหรับขอบเขตและการแบ่งกลุ่มของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) กำหนดขอบเขตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในประเทศไทย ยึดตามรูปแบบขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (UNCTAD) และรูปแบบของ UNESCO โดยได้ จำแนกประเภทอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ออกเป็น 4 กลุ่มอุตสาหกรรมหลัก และ 15 กลุ่มอุตสาหกรรมย่อย ดังภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 ขอบเขตเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทย
ที่มา: อาคม เต็มพิทยาไพสิฐ (2554)

2.3 การขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของรัฐบาลไทย

การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของไทยมีมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่รัฐบาลไทย สมัยที่ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้เปิดตัวนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศไทย ในปี พ.ศ.2552 และในปี พ.ศ.2553 ได้มีการออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์แห่งชาติ พ.ศ.2553 ต่อมา สำนักนายกรัฐมนตรี ได้จัดตั้งกองทุนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในปี พ.ศ.2554 ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยกองทุนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ พ.ศ.2554 (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554, เว็บไซต์) นอกจากนี้ การพัฒนาประเทศตามระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ให้มีความสำคัญกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งพัฒนามาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยใน ฉบับที่ 11 ได้มุ่งเน้นให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มีการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา ภายใต้ปัจจัยสนับสนุนที่เอื้ออำนวยและใช้ระบบการแข่งขันที่เป็นธรรม มุ่งปรับโครงสร้างการค้าและการลงทุนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสาขาบริการที่มีศักยภาพ พัฒนาภาคอุตสาหกรรมสู่อุตสาหกรรมฐานความรู้เชิงสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ ควบคู่ไปกับการปฏิรูปกฎหมายและกฎ ระเบียบต่าง ๆ และบริหารจัดการเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เป็นฐานเศรษฐกิจของประเทศที่เข้มแข็งและขยายตัวอย่างมีคุณภาพ และใช้การสร้างฐานทางปัญญาเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับคนและสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554, เว็บไซต์) รัฐบาลไทยในสมัยที่ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ยังได้มีการออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ พ.ศ.2556 แต่ภายหลัง ในปี พ.ศ.2558 กองทุนดังกล่าวถูกยุบเลิกตามมติคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2557 โดย ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องยกเลิกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ พ.ศ.2556 พ.ศ.2559

ในสมัยที่ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลได้มีการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เช่น 1) การขับเคลื่อนทางด้านอุปทาน โดยการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างสูงต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์โดยการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ซึ่งนำมาสู่ “อุปสงค์สืบเนื่อง”(Derived Demand) ของการจ้างงานแรงงานที่มีทักษะเฉพาะด้านและการบริโภคในสินค้าอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง 2) การขับเคลื่อนทางด้านอุปสงค์ อุตสาหกรรมสร้างสรรค์จะเจริญเติบโตได้ก็ต่อเมื่อ การผลิตนั้นเป็นที่ยอมรับของคนจำนวนมากและสามารถสร้างประโยชน์ได้ในเชิงพาณิชย์ (Commercialization) โดยปัจจัยขับเคลื่อนทางด้านอุปสงค์ของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์สามารถเกิดขึ้นได้จาก 2 ช่องทางหลัก ได้แก่ (1) การส่งออกสินค้า เป็นตลาดสำคัญ นอกจากรายได้ต่อหัวของประเทศคู่ค้าที่สูงกว่าแล้ว การส่งออกยังเป็น การเพิ่มขนาดของตลาด (2) การท่องเที่ยว ถือเป็นรายได้หลักของประเทศ เรามีการท่องเที่ยววัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นที่ยอมรับ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมี

ความต้องการที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวโดยทั่วไปและสามารถดึงดูดจากสื่อโฆษณาและสื่อบันเทิงได้ง่ายกว่านักท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ เช่น ประเทศเกาหลีหรือประเทศจีนที่ใช้ภาพยนตร์และรายการโทรทัศน์เข้ามาผูกติดกับการท่องเที่ยวและประสบความสำเร็จเป็นอย่างสูง นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถถูกผูกให้เชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ประเภทศิลปะและการแสดงได้ ทั้งนี้ ในการขับเคลื่อนทั้งทางด้านอุปสงค์และอุปทานดังกล่าว ผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดก็คือ “ภาควิสาหกิจเอกชน” (Private Sector) ได้แก่ วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) หรือวิสาหกิจขนาดใหญ่ ในการเป็นผู้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นผู้ริเริ่มผลิตงานสร้างสรรค์และนวัตกรรมใหม่ ๆ จากการว่าจ้างแรงงานที่มีทักษะ ในขณะเดียวกันก็ยังเป็นผู้นำนวัตกรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในเชิงพาณิชย์การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ในนี้รวมไปถึงการนำเสนอขายสินค้าสร้างสรรค์ออกสู่ตลาดการส่งออกทั้งในเชิงการขายสินค้าหรือการให้บริการผ่านช่องทางการค้าระหว่างประเทศ และการขายสินค้าในลักษณะของการเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา (พิริยะ ผลพิรุฬห์, 2556, หน้า 17-18)

ตอนที่ 3 แนวคิดภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น

3.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ ความสามารถในระดับท้องถิ่น ซึ่งมีขอบเขตจำกัด แต่ละท้องถิ่นที่ได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกันพอสรุปได้ดังนี้

ภูมิปัญญา ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Wisdom มีความหมายว่า ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ ภูมิปัญญาไทย คือ องค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลท้องถิ่น และรวมถึงงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีอยู่ในประเทศไทย แบ่งออกเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยประเภทองค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลท้องถิ่น เช่น การผลิตอาหารและเครื่องดื่ม และภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยประเภทงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น หัตถกรรมพื้นบ้าน เครื่องแต่งกายพื้นบ้าน และสิ่งทอพื้นบ้าน (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2556) และ เสน่ห์ จามริก (2539 หน้า 20) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการทางปัญญา ความคิด เพื่อแสวงหาองค์ความรู้ของชุมชนในแต่ละท้องถิ่น ที่แสดงให้เห็นถึงกระแสความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างธรรมชาติ จิตใจ พฤติกรรม สังคม องค์กรและวัฒนธรรมชุมชน เศรษฐกิจ เทคโนโลยี การผลิตและการพึ่งพาตนเองภูมิปัญญาไม่ได้มีการแยกย่อยเป็นศาสตร์เฉพาะวิชาต่าง ๆ แต่ศาสตร์วิชา คือ ความรู้ที่ชาวบ้านได้จากการเรียนรู้และมีประสบการณ์ที่สืบทอดกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่สั่งสมต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง เป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไปตามธรรมชาติของแต่ละชุมชน โดยอาศัยศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่มาแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตได้อย่างสมสมัยถือว่าเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน (ประเวศ วะสี, 2534, หน้า 75)

3.2 ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นนับเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่า ที่มีการสั่งสมและปฏิบัติ สืบทอดต่อเนื่องกันมา ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะสำคัญ (กรมส่งเสริมการเกษตร, ม.ป.ป. : 4, อ้างถึงในชลลดา ทวีคุณ และจิราณีย์ พันมุล, 2558, หน้า 7-9) คือ (1) เป็นความรู้แบบองค์รวมที่เกิดจากการเชื่อมโยงความรู้หรือกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต (2) เป็นวิถีความสัมพันธ์ที่สมดุลระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (3) มีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamics) คือ เปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัยและมีพัฒนาการอยู่ตลอดเวลา (4) มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน และ (5) มีลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ในตัวเองซึ่งสอดคล้องกับ ประสาท เนืองเฉลิม (2546) ที่กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในสังคมไทย ไว้ดังนี้

1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดกันมาอย่างเป็นระบบ ด้วยกระบวนการกลั่นกรองทางสังคม เรียนรู้ได้จากการประสบพบเจอเหตุการณ์นั้นด้วยตนเอง การฟังจากคำบอกเล่า และการอ่านจากการบันทึก เป็นต้น

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะเป็นพลวัต มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์เมื่อสภาพทางสังคม สิ่งแวดล้อม และวิถีแห่งการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไป การสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาเพื่อปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของท้องถิ่น จึงเป็นความรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง

ชลภัสส์ วงษ์ประเสริฐ (2551) ได้สังเคราะห์ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้

1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้านเกิดจากการคิดขึ้นจากสติปัญญา

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากประสบการณ์ของชาวบ้าน มีการบูรณาการจากวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน

3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความสามารถของชุมชนท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่คิดค้น สั่งสม สืบทอด ปรับปรุง เรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นใหม่ เป็นศักยภาพ หรือความสามารถในการสร้างสรรค์ นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และใช้ในการแก้ไขปัญหา ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแบบแผนวิถีชีวิต เป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนเป็นกระบวนการที่คนของกลุ่มคนในท้องถิ่นที่มีต่อต้านต่าง ๆ เป็นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติในท้องถิ่นนั้น ๆ

5) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทุนทางปัญญา กระบวนการทางปัญญาเป็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างธรรมชาติ จิตใจ พฤติกรรม สังคม องค์กร วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น เศรษฐกิจ เทคโนโลยีการผลิต ทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตและวิถีชีวิตของชาวบ้าน เป็นสิ่งที่มีค่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญา

6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนท้องถิ่นซึ่งแทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันสอดแทรกในพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติที่ผู้อาวุโสสั่งสอนเยาวชนจนเป็นที่รู้จัก เกิดการยอมรับและนำไปถ่ายทอดพัฒนาและเป็นพลังที่หลอมรวมผู้คนในชุมชนท้องถิ่นให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

นอกจากนี้สามารถแบ่งลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้อีก 2 หรือ 3 ลักษณะ เช่น พัทธินทร์ สิริสุนทร และจิรววัฒน์ พิระสันต์ (2550, หน้า 18) ได้แบ่งลักษณะที่สำคัญของภูมิปัญญามี 2 ประการ คือ 1) ลักษณะของภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม เป็นต้น 2) และลักษณะภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ศิลปหัตถกรรมในแต่พื้นที่ หรือจังหวัดนั้น ๆ ที่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ ส่วนประเวศ วะสี (2534, หน้า 82-83) ได้แบ่งลักษณะที่สำคัญของภูมิปัญญามี 3 ประการ คือ 1) มีความจำเพาะท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ 2) มีความเชื่อมโยงหรือการบูรณาการสูง ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาที่มาจากประสบการณ์จริง 3) มีความเคารพผู้อาวุโส ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์จึงความเคารพผู้อาวุโส เพราะผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่า

3.3 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

- 1) ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง
- 2) สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย
- 3) สามารถปรับ ประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับชีวิตได้อย่างเหมาะสม
- 4) สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน
- 5) ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุค

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536, หน้า 3) ได้แบ่งความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ประการ คือ

1) ความรู้และระบบความรู้ ภูมิปัญญาไม่ใช่สิ่งที่เกิดแวบขึ้นมาในหัว แต่เป็นระบบความรู้ที่ชาวบ้าน มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เป็นระบบความรู้ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นในการศึกษาเข้าไปดูว่าชาวบ้าน “รู้อะไร” อย่างเดียวไม่พอต้องศึกษาด้วยว่าเขาเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เหล่านั้นอย่างไร

2) การสั่งสมและการกระจายความรู้ ภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสม และกระจายความรู้ ความรู้นั้น ไม่ได้ลอยอยู่เฉย ๆ แต่ถูกนำมาบริการคนอื่น เช่น หมอพื้นบ้าน ชุมชน สั่งสมความรู้ทางการแพทย์ไว้ในตัวคน ๆ หนึ่ง โดยมีกระบวนการที่ทำให้เขาสั่งสมความรู้ เราควรศึกษาด้วยว่ากระบวนการนี้เป็นอย่างไร หมอคนหนึ่งสามารถสร้างหมอคนอื่นต่อมาได้อย่างไร

3) การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ได้มีสถาบันถ่ายทอดความรู้ แต่มีกระบวนการถ่ายทอดที่ ซับซ้อน ถ้าเราต้องการเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น เราต้องเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งด้วย

4) การสร้างสรรค์และปรับปรุง ระบบความรู้ของชาวบ้านไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่แต่ถูกปรับเปลี่ยน ตลอดมา โดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านเอง เรายังขาดการศึกษาว่าชาวบ้านปรับเปลี่ยนความรู้ และระบบความรู้เพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างไร

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นมรดกที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มีความสำคัญเป็นการสืบทอดต่อกันมาจนเป็นเรื่องราวและมีคุณค่าอย่างยิ่ง ทำให้เกิดความความรักและภาคภูมิใจ และการร่วมแรงร่วมใจสืบทอดกันมาและต่อไปยังอนาคตเพื่อให้ลูกหลานได้ดูและรับรู้

3.4 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

มณีนีภา ชุตติบุตร (2538, หน้า 21) และนิคม ชมพูหลง (2542, หน้า 131) ได้แบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1) คติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการ เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ ที่ถ่ายทอดกันมา

2) ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติ สืบทอดกันมา

3) การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย

4) แนวคิดหลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน เป็นอิทธิพล ของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละภูมิภาค ซึ่งสามารถจำแนกประเภทตามลักษณะได้ 10 ประเภท ดังนี้

1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา ภูมิปัญญาประเภทนี้จะมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากมีพื้นฐานทางความเชื่อในศาสนาที่แตกต่างกัน สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยซึ่งเกี่ยวกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาเป็นหลักนั้นได้มีส่วนสร้างสรรค์สังคม โดยการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม เนื่องจากประเพณีและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ตั้งามที่คนไทยในท้องถิ่นสร้างขึ้นมา โดยเฉพาะเป็นการเพิ่มขวัญกำลังใจในสังคม ภูมิปัญญาประเภทนี้จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญ ๆ ในประเทศไทยล้วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมแทบทั้งสิ้น

3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะประเภทต่าง ๆ โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน หลังจากนั้นได้สืบทอดการพัฒนาอย่างไม่ขาดสายกลายเป็นศิลปะที่มีลักษณะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่น

4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน นอกจากมนุษย์จะนำอาหารมาบริโภคเพื่อความอยู่รอดแล้ว มนุษย์ยังได้นำเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้ เพื่อให้อาหารที่มีมากเกินไปความต้องการสามารถเก็บไว้บริโภคได้เป็นเวลานานซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังนำผักพื้นบ้านชนิดต่าง ๆ มาบริโภคได้อีกด้วย

5) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน การละเล่นถือว่าเป็นการผ่อนคลายโดยเฉพาะในวัยเด็กซึ่งชอบความสนุกสนานเพลิดเพลิน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยส่วนใหญ่จะใช้อุปกรณ์ในการละเล่นที่ประดิษฐ์มาจากธรรมชาติซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างกลมกลืน

6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของแต่ละภาคเราสามารถพบหลักฐานจากร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏกระจายตัวอยู่ทั่วไป เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเทคนิค ความคิด ความเชื่อของบรรพชนได้เป็นอย่างดี

7) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน ภูมิปัญญาประเภทนี้ส่วนมากจะแสดงออกถึง ความสนุกสนาน และยังเป็นคติสอนใจสำหรับคนในสังคม ซึ่งมีส่วนแตกต่างกันออกไปตามโลกทัศน์ของคนในภาคต่าง ๆ

8) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาประเภทนี้เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของคนในอดีตและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลัง ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นปัจจัยสี่ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ หากได้รับการพัฒนาและส่งเสริมการวิจัยจะเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตได้

9) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประติมากรรมและหัตถกรรมพื้นบ้าน เทคโนโลยีและสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยในแต่ละภาคนั้นถือเป็นประติมากรรมและหัตถกรรมชั้นเยี่ยม ซึ่งปัจจุบันยังไม่ได้รับความสนใจในการพัฒนาและส่งเสริมภูมิปัญญาประเภทนี้เท่าที่ควร หากมีการเรียนรู้

10) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เนื่องจากคนไทยมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนา ทำไร่ จึงทำให้เกิดภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ปัญหาหรืออ่อนน้อมให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูก และเพื่อเพิ่มผลิตผลทางการเกษตร ดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมเกี่ยวกับเกษตรกรรมทั่วทุกภูมิภาค

3.5 ภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นไทย

อาหารท้องถิ่นเป็นอาหารที่คนในท้องถิ่นนั้นนิยมรับประทานสืบเนื่องกันมาเป็นเวลานานลักษณะอาหารประกอบด้วยวัตถุดิบที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ทั้งจำพวกพืชและสัตว์ นำมาประกอบอาหารด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ อาหารท้องถิ่น ในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในธรรมชาติ โดยการลองผิดลองถูกและทำซ้ำ ๆ ในสิ่งที่พึงพอใจถ่ายทอดสู่ลูกหลานสืบต่อกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมหรือเอกลักษณ์เฉพาะของคนในท้องถิ่นนั้นด้วยสภาพสิ่งแวดล้อมและลักษณะภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน จึงทำให้วัตถุดิบอาหารของมนุษย์มีความแตกต่างกันไปด้วย (สุนี ศักดาเดช, 2549, หน้า 11-12) สอดคล้องกับ วลัย อินทร์มพรรย์ (2535, หน้า 72) ได้ให้ความหมายของอาหารท้องถิ่น (Local Food) ว่าหมายถึง ของกินหรือสิ่งที่มนุษย์นำมาบริโภคได้โดยปราศจากพิษและปราศจากโรค สามารถปลูกและหาได้ง่ายในท้องถิ่น และคนในท้องถิ่นนิยมรับประทาน และสอดคล้องกับ ปวีณภัสสรร์ คล้าศิริ (2547, หน้า 18) กล่าวว่า อาหารพื้นบ้าน

หมายถึง อาหารที่ประชาชนในท้องถิ่นบริโภคในชีวิตประจำวัน โดยอาศัยเครื่องปรุงจากแหล่งธรรมชาติใกล้บ้านและตลาดในชุมชน และปรุงเป็นอาหารตามกรรมวิธีที่สืบทอดมาภายในวัฒนธรรมเดียวกัน ภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง มีกระบวนการและกล่าวถึงอาหารท้องถิ่นไทยได้ดังนี้

1) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริโภคอาหารในท้องถิ่น บริเวณที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกัน วัตถุประสงค์ประจำวันที่แตกต่างกัน มีผลให้การเลือกบริโภคต่างกัน อบเชย วงศ์ทอง (2542, หน้า 56) กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริโภคอาหารในท้องถิ่นต่างกัน ได้แก่

1.1) สภาพทางภูมิศาสตร์ บริเวณที่คนอาศัยอยู่จะเป็นสิ่งที่กำหนดอาหารหลักที่จะบริโภค เช่น กลุ่มที่อาศัยอยู่ในที่สูง ใกล้ทะเล ใกล้แม่น้ำ ใกล้ทะเลสาบ อยู่ในเขตร้อนหรือเขตอบอุ่น อยู่ในที่อากาศร้อนหรืออากาศเย็น จะมีส่วนทำให้อาหารแตกต่างกันไป

1.2) ฤดูกาลที่เปลี่ยนไป ฤดูกาลที่มีอิทธิพลต่ออาหารที่ผลิตได้ในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งจะมีผลต่อการบริโภคอาหารของประชากร และเกี่ยวโยงไปถึงภาวะโภชนาการของคนเหล่านั้น

1.3) เศรษฐกิจ ในประเทศเกษตรกรรมโดยเฉพาะประเทศที่มีประชากรหนาแน่น ประชากรส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน อาหารหลักจะเป็นกลุ่มธัญพืชและพืชหัว

1.4) วัฒนธรรม สังคม และจิตวิทยา ในสังคมทุกแห่งซึ่งมีบุคคลต่าง ๆ เช่น สามเณร ภรรยา บิดา มารดา บุตร ลูกสะใภ้ พี่ชาย น้องสาว ผู้ใหญ่ และญาติ รูปแบบของการบริโภคจะจัดขึ้นตามฐานะของบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน เช่น แม่บ้านทำอาหารแล้วอาจจะต้องรอให้พ่อบ้านหรือปู่ ย่า ตา ยาย ในบ้านบริโภคก่อน ผู้ใหญ่ได้รับสิทธิ์เหนือเด็ก หรืออาหารสำหรับทำบุญในพุทธศาสนาจะมีคุณภาพและมีปริมาณมากกว่าอาหารปกติ เป็นต้น

1.5) ศาสนา ศาสนาพุทธไม่มีข้อบัญญัติเกี่ยวกับอาหารต้องห้าม เพียงแต่ให้ผู้รักษาศีลไม่ดื่มสุราและของมีเมา ศาสนาอิสลามมีข้อบัญญัติเกี่ยวกับอาหารไว้มากมาย หรือศาสนาพราหมณ์มีข้อห้ามในการบริโภคเนื้อวัว ทำให้รูปแบบการบริโภคเปลี่ยนไปหรือแตกต่างกันไป

1.6) เทคโนโลยี เทคโนโลยีสมัยใหม่มีส่วนทำให้พฤติกรรมการบริโภคเปลี่ยนไป เช่น คนสมัยโบราณบริโภคข้าวซ้อมมือ ซึ่งมีคุณค่าทางอาหารมาก ต่อมาเมื่อมีโรงสีที่มีเครื่องจักรที่ทันสมัย ข้าวที่บริโภคสมัยนี้จึงเป็นข้าวที่ขัดจนเป็นสีขาว ความเจริญก้าวหน้าในด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ และทางอุตสาหกรรมอาจเปลี่ยนรูปแบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนนั้น ๆ และจะเป็นผลต่อเนื้อองทำให้เกิดการเปลี่ยนรูปแบบของอาหาร

3.6 ประเภทของอาหารท้องถิ่นไทย

อาหารการกินของคนไทยโดยทั่วไปนอกจากจะมีข้าวและปลาแล้วยังมีอาหารประเภทเนื้อสัตว์ ผัก ผลไม้ต่างๆ อีกมากมาย ธรรมเนียมการประกอบอาหารของไทยนั้น มีลักษณะเด่นในเรื่องความพิถีพิถัน และประณีตบรรจงมาก สามารถคิดค้นวิธีปรุงอาหาร วิธีประดิษฐ์ประดอยผัก และผลไม้ให้มีความสวยงามน่ากินอาหารที่คนไทยบริโภคในวันหนึ่งๆพอจะแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ (คณะกรรมการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. 2525, หน้า 2, อ้างถึงใน กรรณก มาหา, 2560)

1) กับข้าวหรือของคาวหรือกับ หมายถึง ของกินที่กินพร้อมกับข้าว เพื่อเพิ่มรสชาติ และคุณค่าทางอาหารกับข้าวไทยส่วนใหญ่ ได้แก่ ปลา เนื้อสัตว์ต่าง ๆ ผักและผลไม้ กับข้าวของไทย แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ 1) ต้มหรือแกง 2) ผัด ยำ พล่า 3) เครื่องเคียง เช่น ปลาเค็ม ทอดมัน เป็นต้น และ 4) เครื่องจิ้ม เช่น น้ำพริกต่างๆ หลน เป็นต้น

2) ของหวานหรือขนมของไทย มีหลายชนิด ส่วนใหญ่จะมีเครื่องประกอบ 5 อย่าง คือ แป้งข้าวเจ้าหรือแป้งข้าวเหนียว มะพร้าว น้ำตาล ไข่และถั่ว พอจะจำแนกออกได้ ดังนี้ คือ

- ประเภทต้ม เช่น ถั่วดำต้มน้ำตาล กล้วยบวชชี ข้าวเหนียวเปียกกล้วย เป็นต้น
- ประเภทนึ่ง เช่น ขนมกล้วย ขนมตาล สังขยา เป็นต้น
- ประเภทอบ เช่น ขนมหม้อแกง ขนมกลีบลำดวน ขนมฝิง เป็นต้น
- ประเภทกวน เช่น กล้วยกวน ทุเรียนกวน มังคุดกวน เป็นต้น
- ประเภทลอยแก้ว เช่น ส้มลอยแก้ว วน้ำเชื่อม สามแซ่ เป็นต้น
- ประเภทลวก เช่น ลูกชุบ ไข่แมงดา ทองหยอด เป็นต้น
- ประเภทเชื่อม เช่น ลูกตาลเชื่อม กล้วยเชื่อม มันเชื่อม เป็นต้น
- ประเภทปิ้ง เช่น กล้วยปิ้ง กล้วยเผา ข้าวเหนียวปิ้ง เป็นต้น
- ประเภทเบ็ดเตล็ด เช่น ข้าวเหนียวสังขยา ข้าวเหนียวน้ำกะทิทุเรียน ข้าวยาคุ

ขนมเหนียว ข้าวตอกตัง ข้าวเม่าบด ขนมเบื้อง แป้งจี่ มะพร้าวแก้ว เป็นต้น

3. ผักและผลไม้ เป็นอาหารที่ได้จากพืชและผลผลิตของพืช

3.7 การบริโภคอาหารท้องถิ่นไทย

การบริโภคอาหารท้องถิ่น หรือ Local food ที่มีระยะทางอาหารจากผู้ผลิตถึงผู้บริโภคไม่เกิน 100 ไมล์ หมายถึง ผู้บริโภคผู้ถึงที่มาของอาหารของอาหารด้วยนั้น จะเป็นที่รู้จักเป็นที่ตื่นตัว และเป็นที่ยอมรับกันอย่างมากในต่างประเทศ ดังจะเห็นได้ว่ามีโครงการรณรงค์เกิดขึ้นหลายแห่ง และในบ้างร้านค้า ก็ถึงกับมีป้ายติดบอกแหล่งที่ผลิตของสินค้านั้น ๆ ไว้

เหตุผลในการบริโภคอาหารท้องถิ่น

- 1) อาหารท้องถิ่นจะสดใหม่ เป็นอาหารตามฤดูกาลและมีรสชาติดี
- 2) การบริโภคอาหารท้องถิ่นถือว่ามีส่วนช่วยทำให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น เป็นการช่วยสนับสนุนเกษตรกรรายย่อย สร้างความมั่นคงทางอาชีพให้เกษตรกรได้อีกทางหนึ่ง ต่างจากระบบอาหารในปัจจุบันที่ถูกควบคุมโดยบริษัทขนาดใหญ่ และเกษตรกรมักจะถูกเอาเปรียบ
- 3) การบริโภคอาหารท้องถิ่นเปิดโอกาสให้เรา รู้จักกับผู้ผลิต และเกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริโภครู้จักกับผู้ผลิตได้
- 4) การบริโภคอาหารท้องถิ่นยังเปิดโอกาสให้เรา ได้รู้จัก และพบปะกับเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกัน
- 5) การบริโภคอาหารท้องถิ่นทำให้เรารู้จักที่มาของอาหารแต่ละชนิดมากขึ้น
- 6) การบริโภคอาหารท้องถิ่นถือว่ามีส่วนช่วยอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้เราได้มีโอกาสลิ้มลองรสชาติที่แตกต่าง เช่นผลไม้ประจำท้องถิ่น อย่างทุเรียนเมืองนนท์

7) การบริโภคอาหารท้องถิ่น มีส่วนช่วยรักษาโลกได้ ดังที่มีการศึกษาพบว่า การบริโภคอาหารท้องถิ่นมีส่วนช่วยลดการเผาผลาญเชื้อเพลิงในการขนส่งได้ถึง 17 เท่าของอาหารที่นำเข้าจากต่างประเทศ

3.8 อาหารท้องถิ่นในกลุ่มเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย จังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดอยุธยา

ภาพที่ 2.5 ขนมฝิงแฉ้มประตูดาย

1) ยุควิถีของคนสุโขทัย ปัจจุบันมีอาหารสารพัด โดยเป็นอาหารท้องถิ่นน่าอร่อยมากมายทั้ง ข้าวเป็็บ ข้าวพัน แกงขี้เหล็ก ขนมกง ชะมดงาดำ ปลาเห็ด และข้าวแกงโบราณ รวมถึงตลาดโบราณที่สุโขทัย ถ้าอยากจะได้บรรยากาศตลาดเก่าของแท้ ก็ต้องมาที่ “ตลาดริมนม” ซึ่งอยู่ในอำเภอกงไกรลาศ และจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกวันเสาร์แรกของเดือน ตลาดริมนมแต่เดิมเป็นตลาดใหญ่ คึกคัก เป็นแหล่งชุมทางของบรรดาเรือที่ล่องขึ้นลงในแม่น้ำยม และยังเป็นตลาดปลาที่ใหญ่ที่สุดในสุโขทัย หรือเรียกได้ว่าเป็นตลาดปลาแห่งแรกในประเทศไทยด้วย โดยมีการซื้อขายปลากันอยู่บริเวณบ้านเรือนไม้เก่าริมแม่น้ำยม ปัจจุบันนี้ตลาดริมนมกลายเป็นตลาดโบราณแห่งกงไกรลาศ โดยจะเน้นเป็นอาหารท้องถิ่น เช่น ปลาแห้ง น้ำพริกปลาร้า ปลาเห็ด(ทอดมัน) ผัดไทย กวยเตี๋ยว ฯลฯ ที่ใส่มาในกระทงใบตองสวยงามน่ากิน อีกทั้งทางตลาดได้จัดให้มีเก้าอี้ที่นั่งสำหรับกินอาหาร กินไปชมบ้านเก่าสองข้างทางไป ได้ทั้งอิ่มท้องอิ่มใจ นอกจากนั้นก็ต้องไปชิม “ขนมฝิงแฉ้มประตูดาย” โดยเป็นเจ้าของที่ยังคงทำขนมฝิงกับเตาถ่านแบบโบราณแท้ ๆ รสชาติหอมหวาน เป็นต้น

ภาพที่ 2.6 ขนมข้าวตอกอัดโบราณ

2. กำแพงเพชร มีอาหารท้องถิ่นเป็นจุดน่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว ตัวอย่าง เช่น บ้านของคุณยายประภาศรี เอกปาน ซึ่งเป็นบ้านที่ทำ “ขนมข้าวตอกอัด” ขนมไทยโบราณชนิดหนึ่งที่เป็นที่รู้จักของคนนครชุม ขนมข้าวตอกอัดทำมาจากข้าวตอกที่ตำละเอียดผสมกับน้ำเชื่อม กะทิ และน้ำตาล ก่อนจะนำไปอัดเข้าแม่พิมพ์ให้ออกมาเป็นรูปทรงดอกไม้และเจดีย์ ก่อนจะนำไปอบควันเทียนจนหอมข้าวตอกอัดหอมหวาน ได้รสชาติขนมโบราณคู่เมืองนครชุม แต่เนื่องจากวิถีชีวิตที่ไม่ผสมผสานกันเสีย ดังนั้นขนมข้าวตอกอัดของคุณยายจึงต้องทำวันต่อวัน รวมถึงมีตลาดย้อนยุคนครชุม” ตลาดโบราณเล็ก ๆ แต่น่ารักที่ชาวนครชุมช่วยกันสร้างบรรยากาศเก่า ๆ ให้กลับมาอีกครั้ง โดยตลาดแห่งนี้ตั้งอยู่บนถนนชาลยุทธราชักษ์ ที่ทั้งสองฝั่งถนนจะเป็นเรือนไม้เก่าแบบคลาสสิก และในช่วงเย็นๆ แดดร่มลมตก ชาวเมืองนครชุมก็จะแต่งกายสวยงามด้วยชุดไทย ออกมาตั้งตลาดขายของกันสนุกสนาน ข้าวของที่ขายในตลาดย้อนยุคนครชุม ส่วนมากจะเป็นอาหารท้องถิ่นสารพัดอย่าง ทั้งผัดไทย ก๋วยเตี๋ยวหอยทอด ปลาเห็ด หมูสะเต๊ะ รวมไปถึงขนมหลากหลาย ทั้งขนมครก ขนมโป่งเหน่ง ขนมกง ขนมตาล เป็นต้น นอกจากนี้อำเภอคลองขลุงมีอาหารท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย โดยมีประเภทต้ม แกง ผัด หรือ ขนมประเภทต่าง ๆ ตลอดจนมีวิธีการถนอมอาหารเพื่อเก็บไว้ในการบริโภค ปัจจุบันการถนอม อาหารกลายเป็นสินค้าที่สามารถทำรายได้ให้แก่ประชาชน เช่น การทำคุกกี้ข้าวกล้อง การทำปลาร้า การทำกล้วยกวน กล้วยตาก ส้มลิ้ม การทำปลาต้ม และ การทำน้ำปลา เป็นต้น

ภาพที่ 2.7 โรตีสายไหม และขนมบ้าบิ่น

3) จังหวัดอยุธยา หรือพระนครศรีอยุธยา แหล่งรวมอารยธรรมนับร้อย ๆ ปี เป็นจังหวัดที่มีวัดมากมายแทบทุกถนน สำหรับอาหารอร่อย นอกจาก ปลาแม่น้ำ กุ้งแม่น้ำแล้ว ยังมี “ก๋วยเตี๋ยวอยุธยา” ที่ขึ้นชื่อ หรือของหวาน “โรตีสายไหม” เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ขึ้นชื่อมาก ๆ รวมถึง น้ำพริก กุ้ง ปลาจากแม่น้ำ และผลิตภัณฑ์ OTOP ขึ้นชื่อของอำเภอท่าเรือ คือ ขนมบ้าบิ่น ตลอดจน ขนมหวานประเภทเครื่องทองต่าง ๆ รวมถึงปลาร้าทรงเครื่อง อำเภอบางไทร ซึ่งปลาร้าเป็นอาหารท้องถิ่นตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน โดยในแต่ละท้องถิ่นก็จะมีการทำปลาร้าที่เป็นแบบเฉพาะของตนเอง หรือของท้องถิ่นนั้น จึงเป็นอาหารท้องถิ่นที่ใช้ภูมิปัญญาไทยมาประยุกต์ เพื่อที่สามารถเก็บไว้รับประทานได้เป็นเวลานาน นอกจากนี้ยังมีขนมดอกโสนเป็นภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น เนื่องจากดอกโสนเป็นดอกไม้ประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และมีจารึกในประวัติศาสตร์ว่า เมื่อครั้งก่อกรุงศรีอยุธยาตั้งเป็นราชธานีนั้น พระเจ้าอู่ทองได้ปักหลักสร้างเมืองสร้างพระราชวังใหม่ที่ตำบลหนองโสน เป็นต้น

ตอนที่ 4 แนวคิดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหาร

4.1 ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหาร

การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหาร ที่มีชื่อภาษาอังกฤษมากมายเช่น Food tourism, Culinary tourism, Gastronomy tourism, Cuisine tourism, Gourmet tourism หรือ Tasting tourism จากการศึกษาค้นคว้า นักวิชาการส่วนใหญ่จะใช้คำว่า Gastronomy Tourism เพราะเป็นคำที่ครอบคลุมศาสตร์ด้านอาหารทั้งหมด มีความหมายละเอียดซับซ้อนมากกว่าคำอื่น ๆ เน้นความสนใจของนักท่องเที่ยวในเรื่องอาหารเป็นภาพรวม นอกจากนี้ยังมีความหมายรวมไปถึง องค์ประกอบอื่นของแหล่งท่องเที่ยวด้วย เช่น วัฒนธรรมท้องถิ่น (ชาคริต อ่องทน และพิทักษ์ศิริวงศ์, 2557)

“อาหาร” ถือเป็นองค์ประกอบของการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวตามร้านอาหาร โรงแรมหรือรีสอร์ทเท่านั้น แต่ในปัจจุบันอาหารมีความสำคัญต่อการ “เป็นตัวแทนที่จะนำเสนอสังคม และรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสังคมนั้น” (Hall, 2003) สอดคล้องกับ พรธณี สวนเพลง และ

คณะ (2559, อ้างถึงในกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559, หน้า 39) ที่กล่าวว่า อาหารเป็นสื่อที่บ่งบอกถึงความเป็นมาของสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของประเทศต่าง ๆ ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงอาหาร จึงเป็นสิ่งที่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวสู่ท้องถิ่นต่างๆ อันจะส่งผลทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ผลของการท่องเที่ยวเชิงอาหารเกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อเศรษฐกิจการท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวเชิงอาหารก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในทุกกลุ่มคน

ภาพที่ 2.8 เอกลักษณ์อาหารไทย

ที่มา: พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์ (อ้างถึงใน, กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559, หน้า 38)

การท่องเที่ยวเชิงอาหารในปัจจุบันได้รับการขับเคลื่อนจากการเติบโตของเทคโนโลยีสื่อออนไลน์เป็นส่วนสำคัญในการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหาร โดยเทคโนโลยีสมัยใหม่สร้างความสะดวกสบายให้กับนักท่องเที่ยวในการค้นหาข้อมูล แหล่งท่องเที่ยว เส้นทางท่องเที่ยวชิมอาหาร แหล่งผลิตอาหารที่เป็นต้นฉบับ ร้านอาหารแนะนำ เมนูแนะนำท้องถิ่น เป็นต้น โดยการท่องเที่ยวเชิงอาหารที่โดดเด่น ระดับโลกเช่น เส้นทางชิมไวน์ ทัวร์ชิมอาหารของญี่ปุ่นการท่องเที่ยวชิมผลไม้ในสวนภาคตะวันออก หรือแม้แต่การเข้าร่วมในเทศกาลกินเจ เป็นต้น

Hall (2003) ได้สรุปถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาหาร ไว้ 6 ประการ ดังนี้

- 1) ทำให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2) เป็นองค์ประกอบของการส่งเสริมการตลาดทางด้านการท่องเที่ยว
- 3) เป็นองค์ประกอบในการพัฒนาด้านเกษตรกรรมและเศรษฐกิจของท้องถิ่น

- 4) เป็นส่วนสำคัญในการแข่งขันทางการตลาดกับคู่แข่ง
- 5) เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญของความเจริญทั้งระดับโลก ประเทศและท้องถิ่น
- 6) เป็นสินค้าและบริการที่จำเป็นต่อนักท่องเที่ยว

4.2 สถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงอาหารของโลก

องค์การท่องเที่ยวโลก (UNWTO) ได้แสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงอาหารสร้างรายได้มีมูลค่าสูงถึง 150,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯโดยนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่นิยมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอาหารมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ สเปน ฝรั่งเศส อิตาลีโดยพิจารณาจากค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีการใช้จ่ายด้านอาหารมากที่สุด ส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาหารที่สำคัญ คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบการเยี่ยมชมและชิมอาหาร เข้าเรียนทำอาหารรับประทาน อาหารแบบท้องถิ่น และการซื้อทัวร์ท่องเที่ยวเกี่ยวกับอาหาร เป็นต้น ซึ่งกำลังได้รับความนิยมอย่างมาก

ในปี 2556 - 25571 Global Wellness Institute พบว่า การท่องเที่ยวอาหารทั่วโลกสร้างรายได้ 350,000-550,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯมีมิติการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agriculture-tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-tourism) และการท่องเที่ยวยั่งยืน (Sustainable tourism) และในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและความงาม (Wellness tourism) มีกิจกรรมการทำอาหารเพื่อสุขภาพเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งในการท่องเที่ยว (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559, หน้า 38)

4.3 สถานการณ์ท่องเที่ยวเชิงอาหารของไทย

จากข้อมูลกรมการท่องเที่ยว พบว่า ในปี 2558 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวอาหารจำนวน 456,000 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 20 ของรายได้รวมจากการท่องเที่ยวทั้งหมด โดยเป็นรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวไทยเที่ยวไทย 174,000 ล้านบาท และนักท่องเที่ยวต่างชาติ 282,000 ล้านบาท โดยนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีการใช้จ่ายในการท่องเที่ยวในรูปแบบของรายได้จากอาหารและเครื่องดื่มระหว่างเดินทางของนักท่องเที่ยวมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ จีน อังกฤษ และรัสเซีย โดยในช่วง 3 ปีที่ผ่านมาพบว่า รายได้จากอาหารและเครื่องดื่มของนักท่องเที่ยวต่างชาติมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 5.74 เป็นผลมาจากการใช้จ่ายด้านอาหารของนักท่องเที่ยวภูมิภาคโอเชียเนียเอเชียตะวันออก และเอเชียใต้ การเพิ่มขึ้นของรายได้จากการท่องเที่ยวด้านอาหารรัฐบาลจึงมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ทั้งจากนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาท่องเที่ยวในประเทศไทย และนักท่องเที่ยวชาวไทยเที่ยวไทย อย่างต่อเนื่อง อาทิ การจัดโครงการ Amazing Thai Taste เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นการท่องเที่ยวภายใต้โครงการสานพลังประชารัฐ เพื่อกระจายประโยชน์ทางเศรษฐกิจสู่ภาคการเกษตร โดยร่วมกันสร้างภาพลักษณ์ (Brand) ของอาหารและผลไม้ไทยให้เป็นสินค้าเกรดดี (Premium Product) ทั้งส่งเสริมให้ทานผลไม้ไทยตามฤดูกาล ช่วยส่งเสริมให้เกิดการกระจายรายได้จากการซื้ออาหาร/เครื่องดื่มของนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติเพิ่มขึ้นร้อยละ 50 นอกจากนี้ยังได้กำหนดเป้าหมายอาหารไทย 6 ชนิดของอาหารไทยที่นิยมของนักท่องเที่ยวคือ ผัดไทย ต้มยำกุ้ง แกงเขียวหวาน ส้มตำ มีสมัน และต้มยำไก่ โดยได้รับ

การส่งเสริมจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัดทำภาพยนตร์โฆษณา ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสำคัญ และเรื่องราวของผัดไทย ในมุมมองของการท่องเที่ยวเชิงอาหารเผยแพร่ภายใต้ Discover Amazing Stories : PADTHAI ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ Amazing Thailand Discover Amazing Stories. (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559, หน้า 40-41)

4.4 การท่องเที่ยวเชิงอาหารของไทย

อาหารไทยในแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันตามวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่น จึงทำให้มีรสชาติที่แตกต่างกัน โดยในแต่ละจังหวัดมีอาหารแนะนำของแต่ละท้องถิ่น รวมถึงสินค้าที่เกี่ยวกับอาหาร เช่น ข้าวซอย ของจังหวัดเชียงใหม่ ไข่เค็มของฝากจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น ความเป็นเอกลักษณ์ของอาหารไทยทำให้เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่ได้มาลิ้มลอง โดยทางคณะกรรมการวัฒนธรรมร่วมกับรายการ Top Ten ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย ได้สำรวจอาหารไทยที่เป็นที่นิยมของชาวต่างประเทศ 10 อันดับ 2 ได้แก่ ต้มยำกุ้ง แกงเขียวหวานผัดไทย ผัดกะเพรา แกงเผ็ดเป็ดย่าง ต้มข่าไก่ ยำเนื้อ หมูสะเต๊ะไก่ ผัดเม็ดมะม่วง และพะแนงเนื้อ

จากความนิยมของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่ได้ลิ้มลองอาหารไทยจึงต้องการที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการทำอาหารไทย เพื่อสามารถนำกลับไปทำรับประทานเองได้เมื่อกลับจากประเทศไทยไปแล้วจึงทำให้เกิดโรงเรียนสอนทำอาหาร (Cooking School) ดังนั้น การเรียนทำอาหารจึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว และก่อให้เกิดรายได้ในประเทศ โดยโรงเรียนสอนทำอาหารไทยมีในเมืองท่องเที่ยวหลัก เช่น เชียงใหม่ภูเก็ต กรุงเทพฯ ซึ่งได้แก่ โรงเรียนสอนทำอาหารไทยอมิตา (Amita Thai Cooking Class) โรงเรียนสอนทำอาหารบลูเอเลเฟ้นท์ (Blue Elephant Cooking School) โรงเรียนสอนทำอาหารไทยสีลม (Silom Thai Cooking School) Cooking with Poo & Friends เป็นต้น โดยมีรูปแบบในการกจ กรรมที่หลากหลาย นับตั้งแต่การนำนักท่องเที่ยวไปเลือกซื้อวัตถุดิบในตลาดสด หรือเลือกใช้วัตถุดิบประเภทพืชสวนครัวจากในไร่ ให้ความรู้เกี่ยวกับวัตถุดิบ สมุนไพรไทย สุดท้ายเป็นขั้นตอนในการทำอาหารไทย ซึ่งจากความนิยมทำให้เกิดโรงเรียนสอนทำอาหารไทยนั้น จึงคาดการณ์ว่า ธุรกิจการสอนทำอาหารไทยสามารถสร้างรายได้ให้แก่ประเทศประมาณปีละกว่า 590 ล้านบาท นอกจากนี้วัตถุดิบ สมุนไพรไทยที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นของผลิตในประเทศ จึงเป็นการช่วยกระจายรายได้ทางอ้อมสู่ภาคการเกษตร

ในปัจจุบันสื่อออนไลน์มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวด้านอาหารเป็นตัวช่วยในการหาข้อมูลไม่ว่าจะป็นร้านแนะนำ เมนูท้องถิ่นเส้นทางร้านอาหาร โปรโมตร้านอาหาร แชร์ผ่าน Instagram และ Check in ใน Facebook เป็นต้น สำหรับเว็บไซต์/แอปพลิเคชัน แนะนำอาหารที่นิยมในประเทศไทย เช่น Wongnai EDT guideAroireviews (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559, หน้า 42-43)

ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับมรดกโลก

มรดกโลก (World heritage site) คือ สถานที่ต่าง ๆ เช่น ป่าไม้ ภูเขา ทะเลสาบ ทะเลทราย อนุสาวรีย์ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ รวมไปถึงเมือง มรดกโลกแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ มรดกโลกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) มรดกโลกทางธรรมชาติ (Natural heritage) และ มรดกแบบผสมผสาน (Mixed heritage) ซึ่งคัดเลือกโดยองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ หรือที่รู้จักกันในชื่อ “ยูเนสโก” (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) ได้เริ่มทำการคัดเลือกสถานที่ที่เป็นมรดกโลกมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2515 เพื่อเป็นการบ่งบอกถึงคุณค่าของสิ่งที่มนุษยชาติหรือธรรมชาติได้สร้างขึ้นมา และ ควรจะปกป้องสิ่งเหล่านั้นได้อย่างไรเพื่อให้ได้ตกทอดไปถึงอนาคต ซึ่งในภูมิภาคอาเซียนมีสถานที่ที่ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทั้งหมด 36 แห่ง ที่กระจายอยู่ตามประเทศต่าง ๆ ของอาเซียนนั้น เป็นมรดกทางวัฒนธรรมถึง 22 แห่ง มรดกทางธรรมชาติ 13 แห่ง และเป็นมรดกแบบผสมผสาน 1 แห่ง ประเทศไทยมีสถานที่ที่ได้รับขึ้นเป็นมรดกโลก 5 แห่ง ประกอบด้วย 1) อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา 2) เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัย และเมืองบริวาร 3) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ห้วยขาแข้ง 4) แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง และ 5) ผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ การจะขอ สถานที่ต่างๆ ขึ้นเป็นมรดกโลกนั้นจะต้องมีขั้นตอนและกฎเกณฑ์ ดังนี้

ขั้นตอนการเสนอชื่อสถานที่เป็นมรดกโลก

1) ประเทศที่ต้องการเสนอชื่อสถานที่ในประเทศให้ได้รับการพิจารณาขึ้นทะเบียน เป็นมรดกโลก จะต้องจัดทำบัญชีรายชื่อสถานที่ที่มีความสำคัญทางธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งหมด ภายในประเทศของตน เรียกว่า บัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative list) ขึ้นมาก่อน และสถานที่ที่มี ชื่ออยู่ในบัญชีนี้แล้วเท่านั้น จึงจะมีสิทธิ์ได้รับการเสนอชื่อ

2) ประเทศที่ต้องการขอขึ้นทะเบียนมรดกโลกจะต้องคัดเลือกสถานที่มาจากบัญชี รายชื่อเบื้องต้น และจัดทำเป็นแฟ้มข้อมูล (Nomination file) เพื่อยื่นต่อองค์กรที่ทำหน้าที่ตรวจสอบ และพิจารณา ได้แก่ สภานานาชาติว่าด้วยการดูแลอนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี (International Council on Monuments and Sites) และสหภาพสากลเพื่อการอนุรักษ์ (World Conservation Union) ทั้งสององค์กรจะเป็นผู้ยื่นข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการมรดกโลก

3) คณะกรรมการมรดกโลกจะมีการประชุมร่วมกันปีละหนึ่งครั้ง เพื่อตัดสินว่าสถานที่ ที่มีการเสนอชื่อแห่งใดบ้างที่ควรได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก หรือทางคณะกรรมการอาจร้องขอให้ ประเทศที่เสนอชื่อได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่เพิ่มเติม โดยการพิจารณาว่าสถานที่ที่ขอขึ้นทะเบียนนั้น มีลักษณะตามเกณฑ์มาตรฐานข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อ

ข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก สถานที่ขอขึ้น ทะเบียนเป็นมรดกโลกจะต้องมีคุณสมบัติตรงตามข้อกำหนดและหลักเกณฑ์อย่างน้อย 1 ข้อ โดยองค์การยูเนสโก มีข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณา (พ.ศ. 2548) ทั้งหมด 10 ข้อ โดยแบ่งเป็นเกณฑ์มรดกโลกทางวัฒนธรรม 6 ข้อ (หลักเกณฑ์ข้อที่ 1-6) และหลักเกณฑ์มรดกโลกทาง ธรรมชาติ 4 ข้อ (หลักเกณฑ์ข้อที่ 7-10) ดังนี้ (กระทรวงวัฒนธรรม, 2557)

หลักเกณฑ์สำหรับมรดกโลกทางวัฒนธรรม (Cultural criteria) มีข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ทั้งหมด 6 ข้อ ดังนี้

- 1) เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์
- 2) เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือบนพื้นที่ใดๆ ของโลกที่คงไว้ซึ่งวัฒนธรรม
- 3) เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรมหรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันหรือที่สาบสูญไปแล้ว
- 4) เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของประเภทสิ่งก่อสร้างอันเป็นตัวแทนของการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรมในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ
- 5) เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของวัฒนธรรมมนุษย์ ขนบธรรมเนียมประเพณีแห่งสถาปัตยกรรม วิธีการก่อสร้าง หรือการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งเสื่อมสลายได้ง่ายจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามกาลเวลา
- 6) มีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ หรือมีความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์

หลักเกณฑ์มรดกโลกทางธรรมชาติ (Natural criteria) มีข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ทั้งหมด 4 ข้อ ดังนี้

- 1) ตัวอย่างที่เด่นชัดของการเป็นตัวแทนในวิวัฒนาการสำคัญต่างๆ ในอดีตของโลก เช่น ยุคสัตว์เลื้อยคลาน ยุคน้ำแข็ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาความหลากหลายทางธรรมชาติบนพื้นโลก
- 2) ตัวอย่างที่เด่นชัดในการเป็นตัวแทนของขบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางธรณีวิทยา หรือวิวัฒนาการทางชีววิทยา และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่กำลังเกิดอยู่ เช่น ภูเขาไฟ เกษตรกรรมขั้นบันได เป็นต้น
- 3) แหล่งที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์หายาก หรือสวยงามเป็นพิเศษ เช่น แม่น้ำ น้ำตก ภูเขา เป็นต้น
- 4) ถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดสัตว์และพันธุ์พืชที่หายากหรือที่ตกอยู่ในสภาวะอันตราย แต่ยังคงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งรวมถึงระบบนิเวศอันเป็นแหล่งรวมความอุดมสมบูรณ์ของพืชและสัตว์ที่ทั่วโลกให้ความสนใจ

ในปัจจุบัน (กรกฎาคม 2558) มีมรดกโลกทั้งหมด 1,031 แห่ง ใน 163 ประเทศทั่วโลก ซึ่งแบ่งเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม 802 แห่ง มรดกโลกทางธรรมชาติ 197 แห่ง และอีก 32 แห่ง เป็นแบบผสมทั้งสองประเภท

ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกเมื่อวันที่ 17 กันยายน 2530 และเคยได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการมรดกโลกมาแล้ว 3 ครั้ง คือ ครั้งแรก

ระหว่างปี 2532-2538 ครั้งที่ 2 ระหว่างปี 2540-2546 และครั้งล่าสุดระหว่างปี 2552-2556 ขณะที่ประเทศไทยมีแหล่งมรดกโลกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้วถึง 5 แห่งด้วยกัน ทั้งแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมและแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ (กระทรวงวัฒนธรรม, 2557) รายละเอียดดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 มรดกโลกในประเทศไทย

แหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม 3 แห่ง	แหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ 2 แห่ง
1. เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร (พุทธศักราช 2534) (Historic town of sukhothai and associated historic towns, 1991)	1. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่-ห้วยขาแข้ง (พุทธศักราช 2534) (Thungyai-huai kha kang wildlife sanctuaries, 1991)
2. นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา (พุทธศักราช 2534) (Historic city of ayutthaya, 1991)	2. ผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ (พุทธศักราช 2548) (Dong phayayen-khao yai forest complex, 2005)
3. แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง (พุทธศักราช 2535) (Ban Chiang archaeological site, 1992)	

ที่มา: กระทรวงวัฒนธรรม (2557)

5.1 อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร

กระทรวงวัฒนธรรม (2558) และหอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ นครพนม (2558) กล่าวว่า ปัจจุบันสุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร เป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่ปรากฏหลักฐานร่องรอยของอารยธรรมอันรุ่งเรืองในอดีต สะท้อนให้เห็นภาพของอาณาจักรสุโขทัยในความเป็น “รุ่งอรุณแห่งความสุข” และเป็น “รุ่งอรุณของประวัติศาสตร์ชาติไทย” นับแต่การก่อตั้งบ้านเมืองเป็นรัฐอิสระ กระทั่งกลายเป็นรัฐสำคัญของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ในสมัยนั้น และได้กระจายอำนาจและความเจริญไปสู่เมืองบริวาร ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร ประกอบกันเป็นอาณาจักรอันยิ่งใหญ่ และด้วยความมั่งคั่งทางสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น อันเป็นตัวแทนของศิลปกรรมสยามในยุคแรก และเป็นต้นกำเนิดการสร้างประเทศ จนกลายเป็นรัฐสำคัญของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18-19 เป็นเวลานานถึงกว่า 200 ปี

โบราณวัตถุและโบราณสถานที่ปรากฏอยู่ในเมืองประวัติศาสตร์เหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงผลงานสร้างสรรค์ อันล้ำเลิศของมนุษย์ ความมั่งคั่งมั่งงามอลังการของสถาปัตยกรรม และศิลปกรรมสุโขทัย เป็นต้นแบบที่มีอิทธิพลต่อศิลปกรรมไทยทุกสกุลช่างในระยะต่อมา ความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะของเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ และพระพุทธรูปปางลีลา เป็นสิ่งยืนยันถึงความสำเร็จของศิลปกรรม

ในยุคแรกนี้ได้เป็นอย่างดี และในปัจจุบันหลักฐานที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ยังคงปรากฏอยู่ในปัจจุบัน แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการศาสนา

ด้วยคุณค่าและความโดดเด่นนี้เอง ยูเนสโก ได้ประกาศให้ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย-กำแพงเพชร ของไทย ให้เป็นแหล่งมรดกโลกขึ้นทะเบียนมรดกโลก ตามเกณฑ์มาตรฐาน คือ เป็นตัวแทนที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ด้านศิลปกรรมที่มีความงดงามและเป็นผลงานชิ้นเอกที่ได้รับการสร้างสรรค์จากอัจฉริยภาพด้านศิลปะอย่างแท้จริง เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่หาได้ยากยิ่ง

การขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชชนาลัย และกำแพงเพชร ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกภายใต้ชื่อ “เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร” (Historic Town of Sukhothai and Associated Historic Towns) จากการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญครั้งที่ 15 เมื่อปี พ.ศ. 2534 ที่เมืองคาร์เทจ ประเทศตูนิเซีย โดยมีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์มรดกโลกด้านวัฒนธรรม จำนวน 2 ข้อ คือ เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์และเป็นที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรม หรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันหรือว่าที่สาบสูญไปแล้ว

1) อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตั้งอยู่ที่ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศตะวันออก 12 กิโลเมตร มีสถานที่สำคัญที่เป็นพระราชวัง ศาสนสถาน โบราณสถาน โดยมีคูเมือง กำแพงเมือง และประตูเมืองโบราณล้อมรอบอยู่ในรูปสี่เหลี่ยมมีความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร กว้างประมาณ 1.6 กิโลเมตรครอบคลุมพื้นที่กว่า 70 ตารางกิโลเมตร มีประตูเมืองอยู่ตรงกลางกำแพงเมืองแต่ละด้าน ภายในยังเหลือร่องรอยพระราชวังและวัด และมีโบราณสถานสำคัญที่จำนวนมาก วัดที่ใหญ่ที่สุดคือวัดมหาธาตุ และมีแนวเทือกเขาประทับกษัตริย์ทางด้านทิศตะวันตกส่วนทางด้านทิศตะวันออกมีคลองแม่ลำพันไหลผ่าน ซึ่งจะไหลไปลงสู่ม่น้ำยมที่อยู่ห่างออกไปประมาณ 12 กิโลเมตร

ภาพที่ 2.9 อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

กระทรวงวัฒนธรรม (2558) กล่าวว่า สุโขทัย เป็นเมืองหลวงแห่งแรกของไทย ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18-20 เมื่อชนชาติไทยได้เริ่มตั้งรกรากวางรากฐานทางการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นแหล่งที่วัฒนธรรมเจริญงอกงามสูงสุดยุคหนึ่งมีโบราณสถานตั้งอยู่ท่ามกลางป่าเขาและธรรมชาติ นับเป็นเมืองที่วัฒนธรรมของชนชาติไทย ที่มีวิวัฒนาการถึงขั้นสูงสุด จนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของโลก

การดำเนินการของยูเนสโก ในโครงการอนุรักษ์โบราณสถานของสุโขทัยนี้ ทำให้ชื่อเสียงของสุโขทัยเป็นที่แพร่หลายไปทั่วโลกและได้กลายเป็นแหล่งตัวอย่างข้อมูล การอนุรักษ์โบราณสถานในภูมิภาคนี้ของผู้เชี่ยวชาญนานาชาติ (UNESCO World Heritage Center, 2015)

2) อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ตั้งอยู่ที่อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย มีระยะห่างจากอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยไปทางทิศเหนือประมาณ 60 กิโลเมตร ตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขาริมแม่น้ำยมทางฝั่งตะวันตก ลักษณะผังเมืองเป็นรูปหลายเหลี่ยมโค้งตามลำน้ำ มีกำแพงเมืองและคูเมืองล้อมรอบ ตั้งอยู่บริเวณที่เรียกว่า แก่งหลวง ซึ่งห่างจากตัวอำเภอศรีสัชนาลัยลงมาทางอำเภอสวรรคโลก 11 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 45.14 ตารางกิโลเมตร ในเขตของตำบลศรีสัชนาลัย ตำบลสารจิตร ตำบลหนองอ้อ ตำบลท่าชัย

ภาพที่ 2.10 อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

ตัวเมืองโบราณศรีสัชนาลัยอยู่ในเขตหมู่บ้านพระปรารักษ์ ตำบลศรีสัชนาลัย เดิมชื่อว่า เมืองเชลียง แล้วเปลี่ยนชื่อเป็น ศรีสัชนาลัย ในสมัยกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงขึ้นครองกรุงสุโขทัย และได้สร้างเมืองขึ้นใหม่เป็นศูนย์กลางการปกครองแทนเมืองเชลียง ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์มีโบราณสถาน และโบราณวัตถุมากมาย และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกร่วมกับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (กระทรวงวัฒนธรรม, 2558)

ในอดีตศรีสัชนาลัย มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงเอกของสุโขทัย สถาปัตยกรรมที่ยังหลงเหลืออยู่แสดงให้เห็นว่าประชากรมีการจัดระเบียบทางสังคมดี มีการสร้างวัดวาอารามหลายแห่ง ทั้งในและนอกเขตกำแพงเมือง ทางด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม ปรากฏว่าชาวเมืองศรีสัชนาลัยมีความรู้ความสามารถในการขุดตักศิลาแลงธรรมชาติมาใช้เป็นวัสดุในการก่อสร้างศาสนสถาน และประติมากรรม นอกจากนี้ลวดลายปูนปั้น ซึ่งประดับอยู่ตามโบราณสถาน ที่ยังมีความสวยงามประณีต

แสดงถึงความก้าวหน้าทางศิลปกรรม อันเป็นแบบแผนของคนไทยมาโดยตลอด นอกจากนี้ ศรีสัชชาลัยยังเป็นแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกที่สำคัญที่สุดในภูมิภาคนี้อีกด้วย

3) **อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร** ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร มีระยะห่างจากอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยไปทางทิศใต้ประมาณ 70 กิโลเมตร ลักษณะผังเมืองเป็นรูปคล้ายสี่เหลี่ยมคางหมู อยู่ทางฝั่งตะวันออกและยาวขนานกับลำน้ำปิง มีกำแพงเมืองและคูเมืองล้อมรอบ ลักษณะของศิลปะและสถาปัตยกรรมในอุทยานแห่งนี้ เป็นศิลปะแบบเดียวกับที่ปรากฏในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีโบราณสถานที่สวยงามและขนาดใหญ่หลายแห่ง ในอดีตเมืองกำแพงเพชร ถือเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญของอาณาจักรสุโขทัย ตั้งอยู่ในอำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย

ภาพที่ 2.11 อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

แหล่งกำเนิดอารยธรรมสุโขทัย ที่เป็นภูมิปัญญาตั้งแต่บรรพบุรุษ และยังคงมีอิทธิพลอารยธรรมของไทยมาจนถึงปัจจุบัน โดยอารยธรรมสุโขทัยนี้ ประกอบไปด้วยเมืองที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ คือ สุโขทัย ศรีสัชชาลัย และกำแพงเพชร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีวัดวาอารามอยู่มากมาย โดยเมืองศรีสัชชาลัย เป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางที่สำคัญของเครื่องปั้นดินเผา ส่วนเมืองกำแพงเพชร เป็นเมืองหน้าด่าน ที่อยู่ทางใต้ของเมืองสุโขทัย โดยทั้งสามเมือง จะใช้ภาษาและตัวอักษรที่เป็นรูปแบบเดียวกัน มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาเดียวกัน เป็นเป็นที่รู้จักกันในนามถิ่นอารยธรรมสุโขทัย ที่เป็นเมืองหลวงแห่งแรกของประเทศไทย อันได้ชื่อว่าเป็นเมืองรุ่งอรุณแห่งความสุข นั่นเอง

5.2 อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มีเนื้อที่ 1,810 ไร่ ตั้งอยู่ภายในเกาะเมืองอยุธยา เขตเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ไปทางทิศเหนือตามถนนสายเอเชีย ระยะทางประมาณ 75 กิโลเมตร ลักษณะของเกาะเมืองอยุธยาเป็นไปตามสภาพของแม่น้ำที่กตเสาะแผ่นดินมีรูปร่างไม่แน่นอน บางครั้งมีผู้สันนิษฐานว่า มีลักษณะคล้ายน้ำเต้า (กระทรวงวัฒนธรรม, 2558, เว็บไซต์)

อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก โดยมีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ คือ พื้นที่อุทยานแห่งนี้เป็นตัวแทนที่เป็นประจักษ์พยานแสดงถึงความเยี่ยมในการสร้างสรรค์งานศิลปะ และแสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องทางสถาปัตยกรรมไทยและชี้ให้เห็นถึงความรุ่งเรืองในอดีต

เมืองมรดกโลก (World Heritage Site) คือสถานที่ ป่าไม้ ภูเขา ทะเลสาบ ทะเลทราย อนุสาวรีย์สิ่งก่อสร้างต่างๆ รวมไปถึงเมือง ซึ่งคัดเลือกโดยองค์การยูเนสโกตั้งแต่ปี พ.ศ.2515 เพื่อเป็นการปกป้องถึงคุณค่าของสิ่งที่มีมนุษยชาติ หรือธรรมชาติได้สร้างขึ้นมาและควรปกป้องสิ่งเหล่านั้น เพื่อให้ได้ตกทอดไปถึงอนาคต ประเทศไทยมีมรดกโลกเป็นที่น่าภูมิใจของเราชาวไทยอย่างมากด้วยกัน 5 แห่ง

อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ไทย ที่ตั้งอยู่ใน จ.พระนครศรีอยุธยา รับประทานเป็นมรดกโลกเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2534 มีโบราณสถานกระจัดกระจายอยู่ไม่ต่ำกว่า 200 แห่ง (หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2558)

อยุธยา เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าโดดเด่น องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ จึงมีมติ ณ กรุงคาร์เธจ ประเทศตูนีเซีย เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2534 ให้ขึ้นทะเบียนไว้ในบัญชีมรดกโลก ด้วยเหตุผล 4 ประการ ดังต่อไปนี้

อยุธยามีความเป็นเยี่ยมในการเลือกสรรทำเลที่ตั้งเมืองในตำแหน่งที่ชุมชนของแม่น้ำมีการออกแบบผังเมืองอย่างซับซ้อนเหมาะสมกับชุมชนที่อาศัยการสัญจรทางน้ำเป็นหลักอันเป็นธรรมชาติของการตั้งถิ่นฐานแบบไทยๆ ลักษณะดังกล่าวเอื้ออำนวยต่อการรักษาพระนคร การป้องกันการรุกรานของข้าศึกศัตรูและการจัดระบบสาธารณูปการได้อย่างเหมาะสมกับสังคมเมือง จนสามารถพัฒนาการสู่ความรุ่งเรืองในยามสงบสุข

อยุธยาเป็นแม่แบบในการสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ โดยได้ถ่ายทอดความงาม ความรุ่งเรืองของอยุธยามาไว้ในทุกแห่งทุกมุม ไม่ว่าจะเป็นระเบียบผังเมือง การจัดวางอาคาร ชื่อสถานที่ต่างๆ ลักษณะสถาปัตยกรรม อาคารบ้านเรือน ตลอดจนวิถีชีวิตอยุธยาเป็นแม่แบบในการสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ โดยได้ถ่ายทอดความงาม ความรุ่งเรืองของอยุธยามาไว้ในทุกแห่งทุกมุม นครประวัติศาสตร์แห่งนี้มีเอกลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นด้านกายภาพ ด้านประวัติศาสตร์ และด้านอารยธรรม ซึ่งจะหาใคร่โบราณใดเทียบได้ในเอเชียหรือในโลกเป็นไม่มี

ภาพที่ 2.12 อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา

อาคารโบราณสถานแต่ละหลังในนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มีลักษณะและการออกแบบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ โดดเด่นในภาคพื้นเอเชีย ลักษณะของสิ่งก่อสร้างหลายอย่างเช่น เจดีย์ ปราสาท และปราสาท มีความเป็นพิเศษไม่สามารถพบเห็นในที่อื่นๆ แม้สิ่งก่อสร้างเหล่านี้จะมีกำเนิดมาก่อนที่กรุงศรีอยุธยาจะเรืองอำนาจ แต่ได้แสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องและวิวัฒนาการด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรมมาสู่ลักษณะที่เป็นแบบไทยแท้ และไม่สามารถสร้างทดแทนได้ในปัจจุบัน

อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มีเนื้อที่ 1,810 ไร่ ตั้งอยู่ภายในเกาะเมืองอยุธยา เขตเทศบาลเมืองพระนครศรีอยุธยา อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ไปทางทิศเหนือตามถนนสายเอเชีย ระยะทางประมาณ 75 กิโลเมตร ลักษณะของเกาะเมืองอยุธยาเป็นไปตามสภาพของแม่น้ำที่กัดเซาะแผ่นดินมีรูปร่างไม่แน่นอน บางครั้งมีผู้สันนิษฐานว่ามีลักษณะคล้ายน้ำเต้า

กรมศิลปากร ได้ประกาศกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานพระนครศรีอยุธยา ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 93 ตอนที่ 102 ลงวันที่ 17 สิงหาคม พุทธศักราช 2519 พื้นที่ 1,810 ไร่ และในปี พุทธศักราช 2540 กรมศิลปากรได้ประกาศกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานพระนครศรีอยุธยา เพิ่มเติมซึ่งครอบคลุมเกาะเมืองอยุธยาและพื้นที่รอบนอกเกาะเมืองทุกด้านที่ปรากฏหลักฐานด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี พื้นที่โบราณสถานประมาณ 3,000 ไร่

นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน ยังคงปรากฏร่องรอยแห่งความเจริญรุ่งเรืองของศิลปวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ งดงาม และทรงคุณค่า สะท้อนให้รำลึกถึงภาพความโอ่อ่าสง่างามของปราสาท ราชวังวัดวาอาราม ป้อมปราการ บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวกรุงศรีอยุธยาในอดีต นครประวัติศาสตร์แห่งนี้เป็นหลักฐานแสดงถึงความชาญฉลาดของชุมชนหนึ่ง นับตั้งแต่การเลือกที่ตั้งชุมชนขึ้น ในบริเวณที่มีแม่น้ำสามสายมาบรรจบกัน เพื่อให้เป็นแหล่งอาหาร และแหล่งเกษตรกรรมอันอุดมสมบูรณ์ พร้อมไปกับเป็นปราการธรรมชาติในการป้องกันข้าศึกศัตรูจากภายนอก นอกจากนั้นผลงานด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ประณีตศิลป์ และวรรณกรรม ยังเป็นประจักษ์พยานแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดของอารยธรรมแห่งชุมชนหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงเวลาระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19-24 อีกด้วย

หลักฐานแห่งอารยธรรมของชาวกรุงศรีอยุธยา ส่งผลให้นครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร ได้รับการเชิดชูคุณค่าไว้ในบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกโลกในปี พุทธศักราช 2534 ด้วยหลักเกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 3 ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กล่าวคือ “เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่หาได้ยากยิ่งหรือเป็นพยานหลักฐานแสดงขนบธรรมเนียมประเพณี หรืออารยธรรม ซึ่งยังคงหลงเหลืออยู่หรืออาจสูญหายไปแล้ว”

พระนครศรีอยุธยาเคยเป็นราชธานี (เมืองหลวง) ของอาณาจักรอยุธยา หรืออาณาจักรสยาม ตลอดระยะเวลา 417 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 1893 กระทั่งเสียกรุงแก่พม่า เมื่อ พ.ศ. 2310 ครั้นเมื่อพระเจ้าตากสินมหาราชทรงสถาปนาราชธานีแห่งใหม่ที่กรุงธนบุรี กรุงศรีอยุธยาก็ไม่ได้กลายเป็นเมืองร้าง ยังมีคนที่รักถิ่นฐานบ้านเดิมอาศัยอยู่และมีราษฎรที่หลบหนีไปอยู่ตามปากลับเข้ามาอาศัยอยู่รอบ ๆ เมือง รวมกันเข้าเป็นเมือง จนทางการยกเป็นเมืองจัตวาเรียกว่า “เมืองกรุงเก่า”

ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีนโยบายบูรณะโบราณสถานภายในเมืองอยุธยา เพื่อเป็นการฉลองยี่สิบห้าพุทธศตวรรษ และได้ดำเนินการปฏิสังขรณ์วัดและองค์พระมณฑปพิตร เป็นการเริ่มต้นบูรณะโบราณสถานในอยุธยาอย่างจริงจัง ซึ่งต่อมากรมศิลปากรเป็นหน่วยงานสำคัญในการดำเนินการ จนองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโกมีมติให้ประกาศขึ้นทะเบียนอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เป็น “มรดกโลก” มีพื้นที่ครอบคลุมในบริเวณโบราณสถานเมืองอยุธยา มีโบราณสถานกระจายอยู่ไม่ต่ำกว่า 200 แห่ง การดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวกับโบราณสถานของกรุงศรีอยุธยา ได้เริ่มต้นขึ้นครั้งแรกเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ พระยาโบราณราชธานินทร์ ข้าหลวงมณฑลกรุงเก่าทำการขุดแต่งพระที่นั่งบางองค์ในเขตพระราชวังหลวง ซึ่งในขณะนั้นรกรากเนื่องจากอิทธิทธิก กากปูนทับถมกว่าร้อยปี

ตอนที่ 6 การท่องเที่ยววิถีไทย

สืบเนื่องจากการชะลอตัวของจำนวนนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมือง ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย เป็นผลให้รายได้หลักของประเทศ ที่มาจากภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวต้องถดถอยไม่บรรลุ ตามเป้าหมาย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในฐานะหน่วยงานรัฐวิสาหกิจที่มีบทบาทในการขับเคลื่อน เศรษฐกิจและสังคม ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะเร่ง ขับเคลื่อนการตลาด และการประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ สร้างความเชื่อมั่นแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งส่งเสริมและฟื้นฟู การท่องเที่ยวให้คึกคักอย่างต่อเนื่อง

ประกอบกับนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินภายใต้ รัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีมีแนวทาง การทำงานที่มุ่งแก้ปัญหาเร่งด่วนเฉพาะหน้า ทั้งงานด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมภายใต้แนวคิด “คืนความสุขให้กับประชาชน” และเป็นที่ยืนยันได้ว่าบรรยากาศทางการท่องเที่ยวเริ่มฟื้นกลับคืนสู่ภาวะปกติ จึงเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมยิ่งต่อการกระตุ้นการเดินทาง ของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติอันจะส่งผล ให้เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวต่อไป ดังนั้น คณะกรรมการ นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ(ท.ท.ช.)จึงมีมติอนุมัติ

เห็นชอบ ให้ประกาศ “ปีท่องเที่ยววิถีไทย 2558” เป็นวาระแห่งชาติ (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดอุบลราชธานี, 2558, เว็บไซต์)

6.1 แนวคิดหลัก ปีท่องเที่ยววิถีไทย ปี 2558

จากนโยบายของรัฐบาลที่จะให้ปี 2558 เป็นปีท่องเที่ยววิถีไทย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จึงได้กำหนดแคมเปญให้ปี 2558 เป็น “ปีท่องเที่ยววิถีไทย” (2015 DISCOVER THAINESS) โดยใช้สโลแกนเก๋ ๆ ว่า “*ท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋ไม่เหมือนใคร*” เพื่อสร้างการรับรู้ถึงภาพลักษณ์ด้านบวกจากความสำเร็จของบ้านเมือง ความรัก ความสามัคคีความปลอดภัยและ มิตรไมตรีของคนไทย โดยเฉพาะความสุข ความรื่นเริง ความ เป็นอยู่แบบไทยที่พบเห็นได้ทุกถิ่นทั่วไทยที่เชื่อมโยงความรู้สึกของนักท่องเที่ยวให้เข้าถึงวิถีไทย (Thainess) อันจะเป็นการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนควบคู่กับการกระตุ้นให้เกิด บรรยากาศการเดินทางท่องเที่ยวที่สนุกสนานและเบิกบานใจ รวมถึงการเปิดประสบการณ์ใหม่ๆ ของชาวต่างชาติทั้ง นักท่องเที่ยว กลุ่มเดินทางซ้ำ (Re-Visit) ที่รู้จักประเทศไทย ดียอยู่แล้วและกลุ่มที่ไม่เคยรู้จักประเทศไทย (First Visit) ได้เข้ามาเรียนรู้สัมผัสเอกลักษณ์วิถีความเป็นอยู่แบบไทยผ่านสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวที่ให้ทั้งคุณค่าและมูลค่า

ประเทศไทยเราจะได้เปรียบในเชิงภูมิศาสตร์และการเชื่อมโยง แต่ในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวของประเทศไทยทั้งสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและสิ่งที่เป็นธรรมชาติอาจมีความเสียเปรียบประเทศเพื่อบ้านอยู่บ้าง การใช้วิถีไทยเป็นจุดเด่นทางการตลาดท่องเที่ยว จะทำให้ประเทศไทยมีความแตกต่างจากประเทศอื่นๆ และสามารถดำรงความได้เปรียบในการแข่งขันไว้ได้ นอกจากนี้การใช้วิถีไทยเป็นจุดเด่นทางการตลาดยังจะส่งผลคืนกลับทำให้คนไทยเกิดความรักชาติ รักสถาบันพระมหากษัตริย์ เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และเกิดความปองดองในชาติอีกด้วย

การท่องเที่ยววิถีไทยจะไปเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวชุมชน หมู่บ้าน ตำบลต่างๆ ที่มีการพัฒนานักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมความเป็นอยู่และซื้อสินค้าต่างๆ ถือเป็นภาระกระจายรายได้และลดความเหลื่อมล้ำ ที่สำคัญเป็นการสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และปลูกฝังให้เยาวชนได้เรียนรู้ถึงคุณค่าในสิ่งที่ใกล้ตัวเอง เสริมสร้างการรักท้องถิ่นชุมชนของตนเอง (ณัฐสิมา โทชน์, 2557, เว็บไซต์)

วิถีไทยนั้นเป็นแนวทางการดำรงชีวิตของคนไทยที่บรรพบุรุษไทยได้สืบทอดกันต่อๆ มา จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ที่สำคัญเป็นแนวทางในเรื่องที่ดีที่สังคมยอมรับกันเป็นบรรทัดฐาน และสำหรับวิถีไทยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการท่องเที่ยวอาจแบ่งเป็นด้านสำคัญๆ (ณัฐสิมา โทชน์, 2557, เว็บไซต์) คือ

- ด้านอาหารและการกิน คือ วิธีการปรุงอาหาร มารยาท รสชาติ คุณค่าทางโภชนาการ ฯลฯ
- ด้านการแต่งกาย การแต่งกายที่ผิดแผกกันไปในแต่ละภูมิภาค วัสดุ วิธีการแต่งกาย ฯลฯ
- ด้านที่อยู่อาศัย ลักษณะของที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกันไปตามภูมิภาค ฯลฯ

- ด้านประเพณี งานบุญ งานประเพณี ตามแบบความเชื่อความนิยมของแต่ละท้องถิ่น ฯลฯ
- ด้านภาษา ภาษาที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาสมัยใหม่ ภาษาอินเทอร์เน็ต ฯลฯ
- ด้านอาชีพ การทำงานเพื่อการดำรงชีวิตในแนวทางต่างๆ การเกษตร การประมง การช่าง การค้า ฯลฯ
- ด้านความเชื่อ เป็นความเชื่อและศรัทธาในสิ่งต่างๆ เช่น ศาสนา อิทธิปาฏิหาริย์ ปรากรุกการณพิสดาร ฯลฯ
- ด้านศิลปะพื้นถิ่น เป็นภูมิปัญญาด้านศิลปะ ดนตรี ทศนศิลป์ ศิลปะการต่อสู้ที่แตกต่างกันไปตามพื้นที่ ฯลฯ

6.2 ตราสัญลักษณ์ ปีท่องเที่ยววิถีไทย 2558

ภาพที่ 2.13 ตราสัญลักษณ์ “ท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋ไม่เหมือนใคร” ปี 2558

ที่มา: สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดอุบลราชธานี (2558, เว็บไซต์)

ตราสัญลักษณ์ “ท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋ไม่เหมือนใคร” ปี 2558 เป็นตราสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความเป็นไทยทั้งแง่ของศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีที่มีความงดงาม อีกทั้งยังมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนชาติใดในโลกเพื่อสร้างการรับรู้และจดจำ

สี: เลือกใช้โทนสีทองเพื่อสื่อถึงความรุ่งเรือง งดงาม ของความเป็นไทย และสร้างความสูงค่าสง่างามในตราสัญลักษณ์

ภาพ: ใช้ภาพตัดทอนส่วยหัวของเรือ “สุพรรณหงส์” เป็นตัวแทนแห่งความรุ่งเรืองล้ำค่าทางศิลปวัฒนธรรมของไทยที่ประณีตงดงาม เพื่อสะท้อนความงามอย่างไทยอันน่าประทับใจและการใช้เรือในการเดินทาง ซึ่งนับเป็นวิถีของไทยอย่างดั้งเดิมอย่างแท้จริง

ภาพดอกพุดตาน: เป็นองค์ประกอบการตกแต่งตราสัญลักษณ์ให้มีความอ่อนช้อยลงตัว และสื่อถึงความสดใส และการต้อนรับแขกผู้มาเยือนด้วยจิตใจอันอบอุ่น

ตัวอักษร: ภาษาไทยใช้สัญลักษณ์ตัวอักษรที่มีหัวและขาที่อ่อนช้อย แต่สามารถอ่านได้ง่ายแม้การเน้นจังหวะตัวอักษรด้วยสีและขนาดต่างกัน

อารมณ์ ความรู้สึก (Mood and Tone) รุ่งเรือง งดงาม มีความเป็นไทยร่วมสมัย

- Feel energetic ใช้สีแดงนำทองที่เกี่ยวพันกับผจญภัย วิถีชีวิตค่าคีน
- Feel fun ใช้สีส้มนำเสนอสุนัขแบบไทย ๆ ที่แฝงตัวอยู่ทุกซอกมุม (Thai Sanook: Festivals, Street food)
- Feel creative ใช้สีเหลืองนำเสนอการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ความเป็นไทยและศิลปะ (Thai experience)
- Feel harmonious ใช้สีเขียวนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน วิถีชีวิต (Thai way of life)
- Feel sophisticated ใช้สีฟ้านำเสนอประวัติศาสตร์ ประเพณี ภูมิปัญญา ได้แก่ การนวดแผนไทย สมุนไพร อาหารไทย ผ้าไทย พิธีกรรมเกี่ยวข้องกับการเกษตร (Thai wisdom)
- Feel prestigious ใช้สีม่วงนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวโครงการพระราชดำริ ศิลปชาติ มรดกของแผ่นดิน ในด้านองค์ความรู้ที่คนไทยดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความปลอดภัย (Thai treasures)
- Feel peace of mind ใช้สีเขียวนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวมุมสงบ ธรรมชาติ ศาสนา (Thai hidden beauty)

ภาพที่ 2.14 “ปีท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก้อย่างยั่งยืน” หรือ “Amazing Thailand Year 2018”
ที่มา: สำนักข่าวไทย (2560, เว็บไซต์)

6.3 แนวคิดหลัก ปีท่องเที่ยววิถีไทย ปี 2561

รัฐบาลไทยโดยคณะกรรมการนโยบายท่องเที่ยวแห่งชาติมีมติให้ปี 2561 เป็น “ปีท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋อย่างยั่งยืน” หรือ “Amazing Thailand Tourism Year 2018” โดยจะเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน 2560 - 1 มกราคม 2562 ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญในการส่งเสริม “ปีท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋อย่างยั่งยืน” นั้นเพื่อเป็นการเน้นย้ำให้การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่เกื้อกูลเรื่องความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยาและการต่างประเทศ ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องบูรณาการทุกภาคส่วน เพื่อนำประเทศไทยไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพที่เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานของความเป็นไทย โดยนำรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน เพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลก (Manager Online, 2560, เว็บไซต์) ในการประชาสัมพันธ์การใช้ตราสัญลักษณ์ การมอบสินค้าและบริการพิเศษเพื่อสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว วัฒนธรรมไทยคือจิตวิญญาณของการท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรมไทยโดดเด่นบนเวทีโลก ไทยมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง จุดแข็งนี้จะช่วยสร้างรายได้ให้กับประเทศ ให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวซ้ำ (สำนักข่าวไทย, 2560, เว็บไซต์) โดยรัฐบาลจะได้จัด 15 กิจกรรม เพื่อส่งเสริมปีท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 7 กิจกรรมหลัก ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา การท่องเที่ยวเชิงอาหาร การท่องเที่ยวทางน้ำ การท่องเที่ยวเพื่อการแต่งงานและการฮันนีมูน การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์และสุขภาพ การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ และ 8 กิจกรรมเสริม ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวชมความงาม การท่องเที่ยวในธุรกิจโมเช่ การจัดงานแสดงสินค้า การจัดกิจกรรมการตลาดระหว่างธุรกิจกับธุรกิจที่ต่างประเทศ การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว การเป็นเจ้าของบ้านที่ดี และการจัดกิจกรรมเพื่อสานความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นอกจากนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้จัดโครงการ “Tourism for all 9 เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล” เปิดเส้นทางท่องเที่ยวนำร่อง 9 เส้นทาง ตั้งใจให้คนทุกคนได้เที่ยวและเรียนรู้ได้จริง ได้แก่ นักท่องเที่ยวกลุ่มทุพพลภาพ ซึ่งอาจแบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก ๆ คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ-สูงอายุ ที่อาจจะมีย่อจำกัดในด้านการเดินทาง ตลอดทั้งการเดินทางในแต่ละครั้งจำเป็นต้องมีผู้ร่วมเดินทางด้วย เพื่อดูแลอำนวยความสะดวก รวมถึงดูแลด้านสุขภาพของกลุ่มผู้สูงอายุเหล่านี้ และกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้พิการ ซึ่งอาจจะเป็นักท่องเที่ยววีลแชร์หรือวีลแชร์ที่มีความบกพร่องบางประการ ที่ทำให้การเดินทางจำเป็นต้องอาศัยอารยสถาปัตย์ เพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวได้จริง ซึ่งปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวในเมืองต่าง ๆ ตลอดทั้งผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ได้พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ที่ได้มาตรฐานระดับสากลสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มุ่งหวังผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางอารยสถาปัตย์แห่งประชาคมอาเซียน คือ การมีจิตอาสาระยะ ให้หันไปใส่ใจผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักของโครงการ 9 เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวล Tourism for all (Manager Online, 2560, เว็บไซต์)

6.4 ตราสัญลักษณ์ ปีท่องเที่ยววิถีไทย 2561

ภาพที่ 2.15 ตราสัญลักษณ์ ปีท่องเที่ยววิถีไทย 2561

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2560, เว็บไซต์)

ตราสัญลักษณ์ “ปีท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋อย่างยั่งยืน” ปี 2561 เป็นตราสัญลักษณ์ที่ต้องการสื่อสารความเป็นไทย ทั้งในแง่ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีที่มีความงดงาม อีกทั้งยังมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนชาติอื่นใดในโลก ทั้งยังต้องการสื่อสารภาพลักษณ์ด้านบวกของประเทศ สร้างการรับรู้และจดจำตราสัญลักษณ์ปีท่องเที่ยววิถีไทย ให้นักท่องเที่ยวได้รู้สึกถึงความพิเศษที่ได้เดินทางมาท่องเที่ยว และได้สัมผัสความเป็นไทยที่จะสร้างความสุข และความทรงจำ อันน่าประทับใจให้มากกว่าที่เคย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2560, เว็บไซต์)

- สี เลือกใช้สีที่มาจากสีของธงชาติไทยเป็นสีหลัก และใช้สีเขียวของธรรมชาติที่งดงามเป็นองค์ประกอบรอง เพื่อให้เกิดความแตกต่าง และเกิดจังหวะ ลดหลั่นกัน ทั้งนี้ เลือกใช้โทนสีแดง น้ำเงิน เพื่อสื่อถึงความรุ่งเรือง งดงาม ของความเป็นไทย และสร้างความสูงค่า ส่งงานให้กับตราสัญลักษณ์

- ภาพ ใช้ภาพตัดทอนของเรือ “สุพรรณหงส์” ผสานเข้ากับ “ช้างไทย” และลายประจำยาม อันเป็นตัวแทนแห่งความรุ่งเรือง ล้ำค่าทางศิลปวัฒนธรรม และช้างยังเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติของไทย ซึ่งนับเป็นงานศิลป์อันประณีตงดงาม มาใช้เป็นองค์ประกอบหลัก เรือใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำ ช้างใช้ในการเดินทางท่องเที่ยวทางบก สะท้อนถึงสถานที่ท่องเที่ยวทั่วไทย เพื่อสะท้อนความงามอย่างไทยอันน่าประทับใจ ซึ่งนับเป็นวิถีชีวิตของไทยดั้งเดิมอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ยังได้เลือกใช้ภาพลายประจำยาม ซึ่งเป็นองค์ประกอบ ที่นำมาจากงานจิตรกรรมของไทยดั้งเดิมมาใช้เป็นองค์ประกอบรอง ในการตกแต่งตราสัญลักษณ์ให้มีความ

สวยงาม อ่อนช้อย ลงตัว และสื่อถึงความสดใส และการต้อนรับแขกผู้มาเยือนด้วยจิตใจอันอบอุ่น เป็นมิตรของเจ้าบ้านอีกด้วย

- **ตัวอักษร** ลักษณะตัวอักษรที่ไม่มีหัว สามารถอ่านได้ง่าย มีการเน้นจังหวะ การวางของตัวอักษร ขนาดที่ต่างกัน

- **ภาพโดยรวมคล้ายกับเครื่องหมาย Infinity** สื่อถึง ปีทองเที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋อย่างยั่งยืน ที่นักท่องเที่ยวได้รู้สึกถึงความพิเศษที่ได้เดินทางมาท่องเที่ยว และได้สัมผัสความเป็นไทยที่จะสร้างความสุขและความทรงจำ อันน่าประทับใจ ให้มากกว่าที่เคย อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋สไตล์ลึกลับซึ้ง คือ การท่องเที่ยวแบบสัมผัสกับความงดงามของสถานที่ต่างๆ แบบลงลึกไปถึงวิถีชีวิตของคนพื้นถิ่นว่าดำเนินชีวิตอย่างไร เช่น การปลูกข้าวก็ลงไปดำนาจริงๆ กุศโลบายด้านการท่องเที่ยวนี้จะทำให้นักท่องเที่ยวติดต่อกับการท่องเที่ยว

ตอนที่ 7 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

7.1 ความหมายของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) มีความหมายในแต่ละหน่วยงานแตกต่างกันตามวิสัยทัศน์ นโยบาย และคุณลักษณะของหน่วยงานนั้น

สำนักงานเลขาธิการ คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ได้ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) หมายถึง กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่นๆ ที่ดำเนินการโดยกลุ่มบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน ซึ่งเป็นทั้งนิติบุคคลหรือไม่นิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน

กรมส่งเสริมการเกษตร (2548, หน้า 2) ได้ให้คำนิยามคำว่า วิสาหกิจชุมชน (Small and Micro community Enterprise--SMCE) หมายถึง “การประกอบการขนาดเล็กและขนาดจิ๋ว เพื่อจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งพาตนเองและความเพียงพอของครอบครัวและชุมชนทุนในที่นี้ไม่ได้หมายถึง แต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลิตผล ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม (กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นพี่น้องไว้ใจกัน) ให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน ยังประโยชน์ให้ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวิสาหกิจนั้นเป็นหลัก”

กรมการพัฒนาชุมชน (อ้างถึงใน ศรีปริญญา ธูปกระจ่าง, 2546) ให้ความหมายของวิสาหกิจชุมชนว่า วิสาหกิจชุมชนนั้นไม่ใช่ธุรกิจ หากแต่วิสาหกิจชุมชน ตามความหมายของกรมการพัฒนาชุมชนให้น้ำหนักกับหลักความสามัคคีธรรมของชุมชน ผนึกกำลังหล่อหลอม ความคิดเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สร้างสรรค์การประกอบกิจการโดยชุมชนจากพื้นฐานภูมิปัญญาเดิม ผสมผสานองค์ความรู้ใหม่ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม นำมาบริหารจัดการต้นทุนในชุมชนให้เกิดผลผลิตที่มีอรรถประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยการสร้างอาชีพที่ยั่งยืนและรายได้ที่มั่นคง

อันนา อ่อนมาก (2553, หน้า 73) วิสาหกิจชุมชน เป็นการสร้างรายได้ในอีกรูปแบบหนึ่งที่มีขนาดเล็กกว่าวิสาหกิจขนาดย่อม (Small enterprise) ผลผลิตของกิจการเกิดจากสินทรัพย์ของคนในชุมชน ได้แก่ ความรู้ ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม ทักษะฝีมือ วัฒนธรรม เป็นต้น ที่สามารถเป็น

รูปแบบการจัดการสมัยใหม่โดยคนในชุมชน และมีจุดมุ่งหมายในการดำเนินกิจการ คือ การพึ่งตนเอง และพึ่งพาอาศัยกันและกันของชุมชน

สรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชน คือ การจัดตั้งเป็นองค์กร โดยความร่วมมือของคนในชุมชน ใช้วัตถุดิบที่มีในชุมชนให้เกิดประโยชน์ สามารถสร้างงาน และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

7.2 ประเภทของวิสาหกิจชุมชน

1) วิสาหกิจชุมชนพื้นฐาน อันได้แก่ การดำเนินการต่าง ๆ เพื่อกินเพื่อใช้ในชุมชน เพื่อให้ครอบครัวพึ่งตนเองได้ให้ชุมชนเกิดความพอเพียงอย่างน้อยให้พออยู่พอกิน หรือพอกินพอใช้ เพื่อลดรายจ่าย รายได้ก็เพิ่มขึ้น แปลว่า แม้ทำเพื่อกินเองใช้เองก็ทำให้เกิดรายได้เหมือนกัน และน่าจะดีกว่าอีก เพราะถ้ามุ่งแต่เพิ่มรายได้ โดยไม่เน้นการทำทดแทนการซื้อ เราก็จะมีรายจ่ายมากกว่ารายได้ ซึ่งก็คือ ที่มาของปัญหาหนี้สินหรือสถานการณ์ "ซั๊กหน้าไม่ถึงหลัง" ของผู้คนในขณะนี้

2) วิสาหกิจชุมชนก้าวหน้า อันได้แก่ การนำผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เข้าสู่ตลาดบริโภคและรวมไปถึงผลผลิตทั่วไปที่เหลือกินเหลือใช้ในท้องถิ่นที่นำออกสู่ตลาดบริโภค โดยการปรับปรุงคุณภาพผลผลิต หีบห่อ การตลาด และการจัดวางต่าง ๆ เพื่อให้สามารถ “แข่งขัน” ได้อย่างไรก็ดี ชุมชนต้องไม่กระโดดข้ามขั้น ต้องพัฒนาจากขั้นพื้นฐานไปสู่ขั้นก้าวหน้าที่ละขั้น

7.3 ลักษณะของวิสาหกิจชุมชน

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2548, หน้า 2) ได้กล่าวถึง ลักษณะของวิสาหกิจชุมชน ที่สำคัญจะต้องประกอบด้วย ดังนี้

1) ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการและเป็นผู้ดำเนินการ โดยคนนอกอาจมีส่วนร่วมโดย อาจมีการถือหุ้นได้เพื่อการมีส่วนร่วม ร่วมมือ และให้ความช่วยเหลือ แต่ไม่ใช่หุ้นใหญ่ในการตัดสินใจ

2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ซึ่งอาจจะนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้แต่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด

3) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ซึ่งมีความรู้ภูมิปัญญา หากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมเกิดความเชื่อมั่นในตัวเองก็จะริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้โดยไม่เอาแต่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ

4) มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นฐานทุนที่สำคัญ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปรับประยุกต์ให้ทันสมัย ผสมผสานกับ ความรู้ภูมิปัญญาสากลหรือจากที่อื่น

5) มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

6) มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลัก การเรียนรู้ คือ หัวใจของ กระบวนการพัฒนา วิสาหกิจชุมชน

7) มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย การพึ่งตนเอง คือ เป้าหมายอันดับแรกและสำคัญที่สุดของวิสาหกิจชุมชน ถ้าหากพลาดเป้าหมายนี้คือพลาดเป้า วิสาหกิจชุมชนจะกลายเป็นธุรกิจที่มี เป้าหมายที่กำไรก่อนที่จะคิดทำให้รอด ไม่พัฒนาเป็นขั้นเป็นตอนให้เกิดความมั่นคงก่อนที่จะก้าวไป พัฒนาธุรกิจ

สรุปได้ว่า ลักษณะของวิสาหกิจชุมชน คือ การที่ชุมชนเข้ามาดำเนินกิจการเอง โดยใช้ วัตถุดิบในชุมชน โดยคงความเป็นเอกลักษณ์ และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการสร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ในการพึ่งพาตนเอง

7.4 แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

วิทยา อธิปอนันต์ (2549) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน เป็นกระบวนการหรือแนวทางที่ใช้เป็นเครื่องมือในการพึ่งพาตนเอง โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชน ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ประกอบด้วย

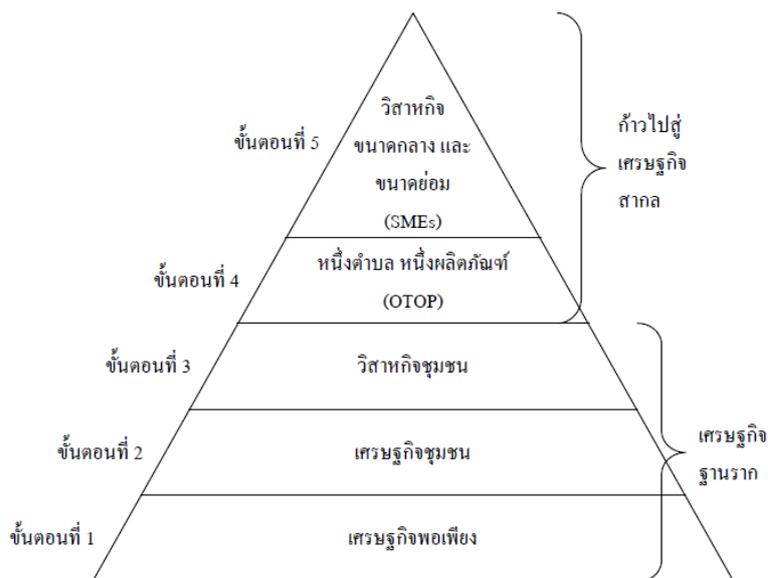
1) ความพอประมาณ ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2) ความมีเหตุผล การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3) ภูมิคุ้มกัน การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

นภา กบคำ (2550, หน้า 42) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน เกิดขึ้นจากการนำเอาแนวทางเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียง มาพัฒนาร่วมกันอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ คำว่า “วิสาหกิจชุมชน” อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ธุรกิจชุมชน” แทนได้ เนื่องจากว่าชุมชนเป็นเจ้าของไม่ใช้รัฐ โดยวิสาหกิจชุมชนนั้นเป็นกลุ่มกิจกรรมของชุมชน ที่ชุมชนได้รับการเรียนรู้ ไม่ใช่กิจกรรมเดี่ยวๆ ที่ทำเพื่อมุ่งสู่ตลาด เป็นการทำกินทำใช้ทดแทนการซื้อเพื่อลดรายจ่าย คนในชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเอง ตามกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ดังนั้นวิสาหกิจชุมชน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความมั่นคงให้กับประเทศได้ เป็นการกระตุ้นระบบเศรษฐกิจรากหญ้าให้มีความเข้มแข็งและเกิดการกระจายตัว ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

การประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนร่วมกัน สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปสู่การประชาคมเป็นหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) และในที่สุดจะก้าวไปถึงการเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และสามารถพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากนาไปสู่เศรษฐกิจสากล (Local Link - Global Reaches) ได้ดังนี้ (ศรีปรีญา ฐปกระจ่าง, 2546) ดังภาพที่ 2.16

ภาพที่ 2.16 ความเชื่อมโยงของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากไปสู่เศรษฐกิจสากล
ที่มา: ศรีปริญญา ฐปกระจำง (2547)

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน เป็นการนำเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาชุมชน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน ลดการย้ายถิ่นฐาน ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งที่จะพึ่งพาตนเองได้

7.5 เป้าหมายของวิสาหกิจชุมชน

นนทยา แสนโกสิน (2549, หน้า 11) ได้สรุปเป้าหมายของวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

- 1) สนับสนุนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของชุมชน เพื่อแก้ไขจุดอ่อน เสริมจุดแข็งของชุมชน โดยการใช้ทรัพยากร และทุนสังคมจากชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและความยั่งยืน
- 2) การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และระบบการพัฒนา เพื่อให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการจัดระบบการจัดการ การผลิต การแปรรูป การตลาด และสวัสดิการชุมชน โดยการประสานงานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน
- 3) พัฒนาระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน มีการจัดการระบบที่เหมาะสม และสอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมชุมชน
- 4) พัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนให้มีความกระจายไปในทุกส่วนของชุมชน

ตอนที่ 8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พีชรียา เพ็ชรพราว (2556) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการใช้เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ OTOP สู่ระดับสากลของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลดอนตูม จังหวัดนครปฐม ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษากระบวนการใช้เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลดอนตูม จังหวัดนครปฐม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 4 กลุ่ม คือ ประธานสมาชิก เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และลูกค้าวิสาหกิจชุมชนตำบลดอนตูม จังหวัดนครปฐม จำนวน 13 คน ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการใช้เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลดอนตูม จังหวัดนครปฐม เกิดจากรายละเอียดย่อย ดังนี้

1) การเรียนรู้และการบริหารจัดการโครงการในระยะแรก จากปัญหาราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ ทางรัฐวิสาหกิจชุมชนจึงได้แก้ไขปัญหา โดยนำมะเขือเทศมาแปรรูปเป็น มะเขือเทศราชินีเชื่อมอบแห้งโดยใช้ความรู้ของชาวบ้าน ร่วมกับการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ที่ภาครัฐให้ความช่วยเหลือเพื่อรักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่น และเป็นอาชีพหลักของชุมชน

2) การกำหนดผลิตภัณฑ์ ปัจจุบันทางกลุ่มวิสาหกิจมีการกำหนดผลิตภัณฑ์ 2 กลุ่ม คือ มะเขือเทศราชินีสด และมะเขือเทศราชินีเชื่อมอบแห้ง

3) การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ หลังจากการต่อยอดสู่การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ “แม่อยู่” กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้พัฒนาเรื่องอาหารจนผ่านการรับรองจากองค์การอาหารและยา (อย.) และได้รับรางวัลชนะเลิศสถานที่ผลิตอาหารชุมชนดีเด่นของ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม จนเป็นสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่สามารถส่งไปจำหน่ายได้ทั้งในและต่างประเทศ

4) การประเมินผล และแผนการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่อไปในอนาคต การประเมินผลการดำเนินงานของโครงการ มีการประเมินอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพดี สร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าอย่างต่อเนื่อง

ห้าวหาญ ทวีเส้ง (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษา ศูนย์กลางเศรษฐกิจนิกเทศบาลยะลา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ศูนย์กลางเศรษฐกิจนิกเทศบาลยะลา 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำสมาคมกเขาชาวเสียงภาคใต้ ผู้ประกอบการเพาะเลี้ยงนกเขาชาวเสียงต่อการมีส่วนร่วมและศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ศูนย์กลางเศรษฐกิจนิกเทศบาลยะลา 3) เพื่อศึกษาสิ่งกระตุ้นทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยเข้าร่วมมหกรรมแข่งขันนกเขาชาวเสียง ศูนย์กลางเศรษฐกิจนิกเทศบาลยะลา และ 4) กำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ศูนย์กลางเศรษฐกิจนิกเทศบาลยะลา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ด้านอุปสงค์: นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ที่ได้เข้าร่วม มหกรรมแข่งขันนกเขาชาวเสียง จำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ใช้การทดสอบความสัมพันธ์ของค่าไคสแควร์ (Chi-Square) การทดสอบความแตกต่างของค่าที (t-Test) และทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ของการวิเคราะห์ความแปรปรวน

(One-Way ANOVA) ด้านอุปทาน: ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำสมาคมกเขาชาวเสียงภาคใต้ จำนวน 5 คน ผู้ประกอบการเพาะเลี้ยงนกเขาเสียงจำนวน 6 คน รวมเป็น 11 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนาด้วยการอธิบายผลการวิจัยพบว่า

1) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ศูนย์กลางเศรษฐกิจนทศบาลยะลา มีศักยภาพและพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำสมาคมกเขาชาวเสียงภาคใต้ ผู้ประกอบการเพาะเลี้ยงนกเขาเสียง ต่างให้ความสำคัญกับการศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ

2) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำสมาคมกเขาชาวเสียงภาคใต้ ให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมในการวางแผนมากที่สุด รองลงมา คือ การร่วมดำเนินการ การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามและประเมินส่วนผู้ประกอบการเพาะเลี้ยงนกเขาเสียง ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการวางแผนมากที่สุด รองลงมา คือ การร่วมรับผลประโยชน์ การร่วมดำเนินการ และการติดตามและประเมิน

3) ภาพรวมของสิ่งกระตุ้นทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวไทย ทั้ง 7 ด้าน มีผลอยู่ในระดับ คือ ด้านบุคลากร ราคา กระบวนการให้บริการ ผลិតภัณฑ์ ช่องทางการจัดจำหน่าย ลักษณะทางกายภาพ และการส่งเสริมการตลาด

4) การกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ควรสร้างสรรค์บุคลากรอย่างมีคุณภาพมาตรฐานระดับสากล เพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ยกกระดับมาตรฐานกระบวนการให้บริการพัฒนาผลิตภัณฑ์ คิดแปลก แตกต่าง อย่างสร้างสรรค์ บูรณาการเทคโนโลยีช่องทางการจัดจำหน่ายให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย พัฒนาลักษณะทางกายภาพเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และพัฒนากระบวนการส่งเสริมการตลาดอย่างสร้างสรรค์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยแผนงานนี้เป็นการวิจัยแบบบูรณาการ (Integrated approaches) โดยมีรายละเอียดดังนี้

โครงการวิจัยย่อยที่ 1 การสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นในกลุ่มเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม (สุโขทัย ศรีสัชชาลัยและกำแพงเพชร พระนครศรีอยุธยา) มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อรวบรวมและสังเคราะห์องค์ความรู้ภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นในกลุ่มเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม สุโขทัย-กำแพงเพชร และพระนครศรีอยุธยา มีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการลงพื้นที่รวบรวมองค์ความรู้ที่ครอบคลุมเนื้อหาในด้าน วัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น ที่เป็นอาหารคาว และอาหารหวานแล้วจะดำเนินการสังเคราะห์ประวัติความเป็นมา วัตถุดิบ วิธีการปรุงการจัดเสิร์ฟ และรูปแบบการบริโภค และการสัมภาษณ์นักวิชาการ ประชาชน ชาวบ้าน กลุ่มอาชีพ ชุมชน นักวิชาการและประชาชนชาวบ้าน กลุ่มอาชีพและชุมชนจำนวน 50 คน

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยววิถีไทยเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นในกลุ่มเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม (สุโขทัย ศรีสัชชาลัยและกำแพงเพชร พระนครศรีอยุธยา) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว และ e-Routing ของการท่องเที่ยววิถีไทยเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นในกลุ่มเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม (สุโขทัย-กำแพงเพชร, พระนครศรีอยุธยา) มีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการนำองค์ความรู้จากโครงการย่อย 1 มาบูรณาการและลงพื้นที่เพื่อสำรวจและพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว โดยมีประเด็นในการศึกษาประกอบด้วย บริบทในพื้นที่ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรม วิถีชีวิต ชุมชน และภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่น และการสัมภาษณ์ นักวิชาการ ประชาชนชาวบ้าน กลุ่มอาชีพ ชุมชน นักวิชาการและประชาชนชาวบ้าน จำนวน 20 คน กลุ่มอาชีพและชุมชนจำนวน 30 คน หลังจากได้เส้นทางการท่องเที่ยวแล้วจะมีการประเมินเส้นทางการท่องเที่ยวโดยบริษัทนำเที่ยวและผู้เชี่ยวชาญถึงความเป็นไปได้ในการเปิดเส้นทางการท่องเที่ยวใหม่ที่ได้พัฒนาขึ้น และสุดท้าย คือ พัฒนาให้เป็น e-Routing ที่อยู่บนเว็บไซต์ ที่เป็นเส้นทางการท่องเที่ยวแบบอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถใส่รายละเอียดและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวลงไปได้

โครงการวิจัยย่อยที่ 3 การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นในกลุ่มเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม (สุโขทัย ศรีสัชชาลัยและกำแพงเพชร พระนครศรีอยุธยา) มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อจัดทำแผนวิสาหกิจชุมชนและฝึกอบรมกลุ่มแม่บ้านวิสาหกิจชุมชนสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นในกลุ่มเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม (สุโขทัย ศรีสัชชาลัยและกำแพงเพชร พระนครศรีอยุธยา) โดยเป็นการวิจัยแบบผสม (Mix methodology) เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) มีการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจของกลุ่มแม่บ้านวิสาหกิจชุมชนในการเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 90 คน (จังหวัดละ 30 คน) ในส่วนของการจัดทำวิสาหกิจชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ที่มีการนำองค์ความรู้จากโครงการย่อย 1 และ โครงการย่อย 2 มาบูรณาการกับข้อมูลในเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยววิถีไทยเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นในกลุ่มเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม อีกทั้งมีการวิเคราะห์ SWOT และจัดทำกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการ (Action plan)

แผนงานการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของการท่องเที่ยววิถีไทยเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นในกลุ่มเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม (สุโขทัย ศรีสัชนาลัยและกำแพงเพชร พระนครศรีอยุธยา) มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากโครงการวิจัยย่อย 1-3 มาบูรณาการและจัดทำ “แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของการท่องเที่ยววิถีไทยเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาอาหารท้องถิ่นในกลุ่มเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม (สุโขทัย ศรีสัชนาลัยและกำแพงเพชร, พระนครศรีอยุธยา)” ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการรวบรวมข้อมูลจากการจัด Focus group นักวิชาการ ราษฎรชาวบ้าน กลุ่มอาชีพ ชุมชน นักวิชาการและราษฎรชาวบ้าน กลุ่มอาชีพและชุมชน จำนวน 30 คน